

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Praha 2014

Ing. Anna Müllerová

**Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta**

Bakalářská práce

**Učení o Antikristu a Kristově příchodu v počátcích
Jednoty bratrské a jeho kořeny v českém
reformačním hnutí**

**The Doctrine of Antichrist and the Coming of
Christ at the Beginning of the Unity of Brethren
and its Roots in the Czech Reformation**

Vedoucí práce

ThDr. Kamila Veverková, ThD.

Autor práce

Ing. Anna Müllerová

Poděkování

Poděkování patří vedoucí bakalářské práce paní ThDr. Kamile Veverkové, ThD. za laskovost s jakou mi poskytovala konzultace a cenný komentář při tvorbě práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce s názvem „Učení o Antikristu a Kristově příchodu v počátcích Jednoty bratrské a jeho kořeny v českém reformačním hnutí“ je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu, citované prameny a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 15.5.2014

Ing. Anna Müllerová

Anotace

Práce podává vyvážený přehled názorových proudů působících v období pozdního středověku v českých zemích na téma učení o Antikristu a druhém Kristově příchodu. Zabývá se nejen náboženskou situací té doby, ale klade důraz i na okolnosti politické, kulturní a společenské. Práce je rozdělena do sedmi částí, ve kterých jsou rozebírány apokalyptické nálady a eschatologické vize panující v tehdejší společnosti. Jsou zde předloženy hlavní myšlenky nejvýznamějších reformních učenců a myslitelů, jako byl např. Milíč z Kroměříže, Mistr Jan Hus nebo Jan Rokycana a Petr Chelčický. Práce mapuje učení těchto mužů tak, jak na sebe navazovalo v otázce pojetí Antikrista a Kristova příchodu až do doby husitského revolučního hnutí a posléze v počátcích Jednoty bratrské. Stranou zájmu nezůstávají ani duchovní okolnosti vzniku Jednoty bratrské, jsou zde zdokumentovány kořeny jejího vzniku, prvopočátky a charakteristické rysy. Zdůrazněn je i význam reformního a husitského zápasu pro její vznik. V jednotlivých částech práce jsou shrnuty a upřesněny známé interpretace učení o Antikristu a Kristově příchodu a zahrnuty výsledky publikovaných studií. Nepochybně se lze domnívat, že poznatky obsažené v této práci mohou posloužit nejen k orientaci v daném tématu, ale i k utváření reálné představy o době pozdního středověku, jejích názorových směrech a převažujících filosofických a teologických myšlenkách tehdejších významných osobností.

Klíčová slova

Antikrist, apokalypsa, eschatologie, husitství, Jan Hus, Jednota bratrská, Kristus, Milíč z Kroměříže, Petr Chelčický, reformační zápas, táborité

Annotation

This thesis provides a balanced overview of the active ideological currents in the late Middle Ages in the Czech lands concerning the doctrine of the Antichrist and the second coming of Christ. It not only deals with the religious situation during that period, but also emphasises the political, cultural and social circumstances. The text is divided into seven parts that discuss the apocalyptic sentiment and the eschatological visions prevalent in society in that period. Presented in it are the principal ideas of such prominent reformist scholars and thinkers as Jan Milič of Kroměříž, Master Jan Hus, Jan Rokycan and Petr Chelčický. The text charts the teachings of these men, as they followed one another, concerning the issues of the concept of the Antichrist and the coming of Christ up to the period of the Hussite revolutionary movement and even later, during the early days of the Unity of Brethren. Special attention is also given to the spiritual circumstances involved in the founding of the Unity of Brethren; there the roots of its founding and its beginnings and its distinctive features are documented in the thesis. Emphasis is also placed on the importance of the reformist and the Hussite struggle for its creation. The familiar interpretations of the doctrine of the Antichrist and the coming of Christ are summarised and refined in individual parts of the work and also included in it are the conclusions of published studies. It can undoubtedly be assumed that the information contained in this work can serve not only as an orientation to the given topic, but also as the groundwork for a realistic image of the period of the late Middle Ages, its ideological directions and the philosophical and theological ideas prevalent amongst the outstanding personalities of that period.

Keywords

Antichrist, apocalypse, eschatology, the Hussite Movement, Jan Hus, Unity of Brethren, Christ, Milič of Kroměříž, Petr Chelčický, reformist struggle, the Taborites

Obsah

ÚVOD	8
1. VHLÉD DO TÉMATU - UČENÍ O ANTIKRISTU A KRISTOVĚ PŘÍCHODU V ŠIRŠÍM KONTEXTU DOBY	9
1.1 MYŠLENKA ANTIKRISTA V DĚJINNÝCH SOUVISLOSTECH	9
1.2 SPOLEČENSKÁ A POLITICKÁ SITUACE DOBY	11
1.3 NÁBOŽENSKÁ SITUACE	15
2. IDEA ANTIKRISTA V PŘEDVEČER ČESKÉ REFORMACE.....	17
2.1 KOŘENY POJETÍ ANTIKRISTA VE STŘEDOVĚKU	17
2.2 IDEA ANTIKRISTA V POJETÍ MILÍČE Z KROMĚŘÍŽE	18
2.3 IDEA ANTIKRISTA V POJETÍ MATĚJE Z JANOVA.....	22
3. IDEA ANTIKRISTA V UČENÍ MISTRA JANA HUSA.....	26
4. IDEA ANTIKRISTA V OBDOBÍ HUSITSKÉ REVOLUCE A V TÁBORSKÉ TEOLOGII.....	33
4.1 JAKOUBEK ZE STRŽEBRA	33
4.2 HUSITSKÁ REVOLUCE A TÁBORSKÁ KONFESE	39
4.3 ANTIKRIST A ESCHATOLOGIE V HUSITSTVÍ.....	44
5. IDEA ANTIKRISTA V DÍLE PETRA CHELČICKÉHO	48
6. UČENÍ O ANTIKRISTU V POČÁTCÍCH JEDNOTY BRATRSKÉ, UČENÍ JANA ROKYCANA.....	52
7. JEDNOTA BRATRSKÁ	56
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SUMMARY	68

ÚVOD

Téma Antikrista je aktuální napříč historickými etapami. Zvláště v době reformačního hnutí pozdního středověku, kterému se věnuje tato práce, se stává jedním z ústředních bodů náboženského života.

Předkládaná práce se zabývá ideou Antikrista a Kristova příchodu z perspektivy vzniku Jednoty bratrské, hledá kořeny v dějinných souvislostech reformační doby. Zabývá se myšlenkami hlavních reformačních myslitelů na domácí půdě - Matěje z Janova, Milíče z Kroměříže, Jakoubka ze Stříbra, Jana Husa, Petra Chelčického, Jana Rokycany.

Pro objasnění tématu jsou v hojné míře využity literární prameny myslitelů, z nichž je citováno. Jejich myšlenky, zprostředkované v jazyce té doby, tvoří nedílnou součást reflexe tématu, stejně jako následná interpretace v kontextu doby současné.

Dění na poli náboženském a společenském doby reformační je věnován prostor do té míry, aby bylo možno porozumět tématu učení o Antikristu a Kristově příchodu v širším kontextu nejdůležitějších faktorů, tvořící základní východisko dobového myšlení.

1. Vhled do tématu - učení o Antikristu a Kristově příchodu v širším kontextu doby

1.1 Myšlenka Antikrista v dějinných souvislostech

Antikristovské téma má v dějinách hluboké kořeny s mnoha významy, vnímání je poplatné historickému a společenskému kontextu. Téma Antikrista a Kristova příchodu ožívá obvykle v dobách hlubokých změn a krizí, živeno nespokojeností v sociálních i náboženských souvislostech.

Počátky antikristovského motivu nalézáme v Janových spisech¹ a na několika místech², především apokalyptického charakteru, jako je tomu v Danielově proroctví³, dále v Matoušově⁴ či Lukášově⁵ evangeliu. Jan opisuje Antikrista bohatými výrazovými prostředky, používá obraz šelmy vystupující z moře: *”I viděl jsem šelmu vystupující z moře, kteráž měla sedm hlav a deset rohů. A na rozích jejich deset korun, a na hlavách jejich jméno rouhání. Byla pak šelma ta, kterouž jsem viděl, podobná pardovi, a nohy její jako nedvědí, a ústa její jako ústa lvová.”*⁶

Obrázek 1 Apokalyptické znázornění Antikrista - šelma vystupující z moře (20. stol, zdroj⁷)

¹ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, 3.vyd. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-180-4. s. 30.

² Bible kralická, *Zjevení sv. Jana (kapitola 1,2,13)*.

³ Bible kralická, *Daniel (kapitola 11)*.

⁴ Bible kralická, *Matouš (kapitola 24)*.

⁵ Bible kralická, *Lukáš (kapitola 28)*.

⁶ Bible kralická, *Zjevení sv. Jana (kapitola 13,1 a 2 verš)*. Podle vydání z roku 1613.

⁷ Šelma vystupující z moře. [online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org>.

Přirovnání bylo v minulosti zdrojem mnoha výkladů v rovině historické, ve spojení s římskou říší, zneužitím moci či rovině psychologické, představující šelmu jako temné zákoutí lidské duše v podobě agrese, nenávisti a zloby.

Podoba Antikrista nabývala konkrétních podob v mnoha dobových kontextech, včetně uměleckého výrazu ilustrující myšlení současníků.

Obrázek 2 Antikrist jako ďábel na koni (středověká iluminace, zdroj⁸)

Obrázek 3 Antikrist (Bamberská apokalypsa, 13. stol. zdroj⁹)

Antikrist bývá taktéž znázorňován antitezí Krista a Antikrista, jako je tomu například ve 3. století u Origena popisujícího Antikrista jako lživého, předstírajícího Kristovy vlastnosti, stávícího se do pozice Boha.¹⁰ V pojetí antitéze vyvstává kontrast čistoty a smilstva, chudoby a lakoty, pokory a

⁸ Satan as Antichrist. [online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Antikrist>

⁹ Antikrist. [online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Zjeven%C3%AD_Janovo.

¹⁰ CHYTL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918. (Třída I, číslo 59). ISBN neuvedeno. s. 5.

pýchy. Antikrist bývá zastoupen často výroky o falešných prorocích a falešných Kristech, kteří přijdou v posledních dnech, aby svedli Kristovy věrné stoupence.

Bousset¹¹ rozlišuje tři základní pohledy na Antikrista v dějinách, Antikrist znamená zlo jako princip, Antikrist jako osoba minulosti, Antikrist v konkrétní identifikující formě, například ve spojení s papežstvím. Při studiu idey Antikrista se setkáme v podstatě s pojetím ve všech uvedených podobách.

1.2 Společenská a politická situace doby

Reformační období v dějinách je situováno do doby, kterou historici nazývají pozdním středověkem, tedy přibližně od počátku 14. do konce 15.století. Struktura společnosti a úloha všech společenských vrstev byla ve středověku dána staletými uznávaných tradic i jasným uspořádáním. *„Idea řádu je charakteristická nejen pro středověky obraz světa, ale i pro reálnou a fungující strukturu středověké společnosti.[...] Tento řád měl hierarchickou strukturu: tvořili ho ontologicky nižší a vyšší vrstvy jsoucího.[...] Tato hierarchická strukturace vesmíru a člověka měla své analogon pochopitelně i v uspořádání společnosti, která byla také připodobňována k člověku: lid zajišťuje pro celý společenský organismus hmotné statky, panstvo společnost svou statečností a chrabrostí chrání a církve zajišťuje jeho duchovní blaho.“*¹²

„Středověká společnost byla pestrou směsicí lidí různého postavení, zaměstnání a smýšlení. Životní úkol jednotlivce byl dán jeho postavením ve složité sociální síti. Společenskou realitu se lidé snažili zachytit pomocí zjednodušujících schémat, která měla zobrazovat hlavní společenské funkce.“¹³

¹¹ BOUSSET, W. *Der Antichrist in der Überlieferung des Judentums, des neuen Testaments und der alten Kirche. Ein Beitrag zur Auslegung der Apokalypse.* Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1895. ISBN neuvedeno.

¹² FLOSS, P.: *Úvod do dějin středověkého myšlení.* 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. ISBN 80-7067-353-2. s. 118.

¹³ LE GOFF, J. (red.): *Středověký člověk a jeho svět.* 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-682-4. s. 17.

Období reformačních snah v české společnosti, o které práce pojednává, je etapou přeměny jedné historické etapy v novou éru, je dobou zásadních proměn ve všech oblastech života společnosti. Změny počaly již koncem 13. století, kdy se Evropa začala vzdalovat středověkému tradičnímu modelu a hodnotám v důsledku působení mnoha faktorů.

Ve druhé polovině 14. století západní Evropu postihla hospodářská deprese, několik morových epidemií a zároveň se začala projevovat společenskopolitická nestabilita. Nepříznivé jevy měly vliv na situaci v Českém království již za doby vlády císaře Karla IV., naplno se projevily v dobách jeho nástupců. Pakliže v ostatních evropských zemích dochází během 14. století k nadřazení světské moci nad duchovní, a k aspektům z toho plynoucím, v českých zemích měla církev v té době plnou podporu Karla IV. a získávala nebývalou prestiž. Disponovala rozsáhlým počtem honosných a velkolepých chrámů, klášterů, farností. Její pozemkové majetky činily v Českém království asi 30 %¹⁴ majetkového fondu. Velmi se rozrostl též počet duchovních. Po Avignonu, Florencii a Římu byla pražská města místem s největší koncentrací duchovenstva v Evropě.¹⁵

Mladý král Václav (1378-1419), kterému bylo v době Karlovy smrti 17 let, neměl dost sil, aby situaci dokázal řešit. „Když dosedl Václav na otcovský trůn, čekala jej nesporně těžká úloha. Zemi, jíž měl vládnout, nečekala další prosperita, ale království muselo čelit postupujícím hospodářským obtížím.“¹⁶ Za vlády Václava rostly rozpory ve městech, na venkově i mezi šlechtou. V městech propukaly cechovní bouře, na venkově se přiosťrovaly rozpory nejen mezi feudály a lidem, ale taktéž mezi světskými feudály a církví, která soustřeďovala ve svých rukou rozsáhlý pozemkový majetek, čímž se stávala konkurentem šlechty.

¹⁴ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1.* vyd. Praha: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-296-1. s. 57.

¹⁵ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1.* vyd. Praha: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-296-1. s. 58.

¹⁶ SPUNAR, P. *Kultura českého středověku.* 1. vyd. Praha: Odeon, 1987. s. 389.

Často zmiňovaným tématem historického pozadí reformační doby jsou katastrofy, ať již nemoci (mor), neúrody či další přírodní pohromy. V letech 1369-1371, 1380, 1390, 1394-1395, 1413-1415¹⁷ proběhly v Čechách morové rány spojené s poklesem počtu obyvatelstva. V Evropě mohly mít za následek až 18 milionů mrtvých, tj. přibližně 30% všeho obyvatelstva.¹⁸

Hovoříme-li o středověkém člověku, nemůžeme opomenout vliv nepříznivých okolností na myšlení prostých lidí. Pocit ohrožení, strachu a bolesti¹⁹ se stal realitou každodenního života a proto bývá spojován s prohlubující se religiozitou lidí. Vliv morových ran (zejména v roce 1380) na lid popisuje Čornej²⁰ jako situaci, která „*citelně rozrušila rytmus každodenního života a (mor) uvrhl zemi do těžké ekonomicko-populační deprese.*“ Ačkoliv nemůžeme prohlásit, že mor byl jedinou příčinou společenské krize, stal se jedním z důležitých faktorů jejího vzniku.²¹ Morové rány „*přinášely hrůzné prožitky, zkracovaly pozemské perspektivy, převracely ustálené hodnoty a vystavovaly člověka tváří v tvář smrti i záhrobnímu osudu. Nebylo potřeba ani zjitřené představitivosti, aby se mory současníkům jevily trestem božím, zkouškou víry i apokalyptickou skutečností zvěstující brzký konec světa.*“²²

¹⁷ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce II, Kořeny české revoluce*. 2.vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-074-2. s. 22.

¹⁸ SEGEL, P. *Schisma, krize, hereze a černá smrt*. s. 31-42. In: LÁŠEK, J. B. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22 -26 září 1993 v Bayreuthu*, SRN. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5.

¹⁹ MEZNÍK, J. *Mor z roku 1380 a příčiny husitské revoluce*. ČČH, 1995, roč. 93, č. 4, s. 702-709. ISSN 0862-6111.

²⁰ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí Koruny české V*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-296-1. s. 120.

²¹ Postižení se lišilo od jednotlivých oblastí.

²² ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce II, Kořeny české revoluce*. 2.vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-074-2. s. 22.

Obrázek 4 Středověká Miniatura (nemocní morem) zdroj: Toggenburg - Bibel z r. 1411²³

Všudypřítomný strach se stal společensky relevantním fenoménem západního myšlení, „zatemnělá evropská atmosféra“, jak ji nazývá Segel,²⁴ probudila „kariéru ďáblovu“, jeho pekelná muka ožívají v myslích lidu, obtiskují se do děl umělců (stěny Campo Santo v Pise a v kapli Strozzi ve Florencii) jako tance smrti. Mor byl evropskými lidmi té doby pociťován jako Boží soud, spojovaný často s úpadkem mravů.

Smrt nebyla ničím skrývaným. Středověký člověk ji potkával v každodenním životě. Pocity konce života byly živeny z kazatelen kostelů. Připomínky smrti a onoho světa s jeho dvěma podobami (nebe, peklo) jsou realitou prostého člověka, kde víra v Boha a řád zaujímá podstatnou roli.

²³ Miniatur aus der Toggenburg-Bibel (Schweiz) von 1411. *Die Krankheit wird allgemein für Pest gehalten. Die Lage der Beulen oder Blasen deuten aber eher auf Pocken hin.* [online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Smallpox01.jpg>

²⁴ SEGEL, P. *Schisma, krize, hereze a černá smrt.* s. 31-42. In: LÁŠEK, J. B. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi. Sborník z mezinárodního sympozia, konaného 22. - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN.* Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5.

Obrázek 5 Představa smrti v pozdním středověku (Holbein²⁵)

Rovněž chudoba obyčejného lidu sehrává své místo. Lid vnímá církev ze své bezprostřední blízkosti. Kontrast vlastní chudoby s bohatstvím církevních hodnostářů, zbohatnutí, zesvětštění a neplnění Božích přikázání je nejvýraznější příčinou negativního vnímání církve oné doby.

Příčiny vzniku reformačního hnutí v Českých zemích jsou kombinací mnoha vlivů ústících v nespokojenost nejprve učenců a posléze i prostého lidu se stavem věcí. Setkáme se však s názorem, že na přelomu 14. a 15. století nebyla krize ekonomická, sociální, církevní a politická hlubší než v jiných západoevropských zemích té doby.²⁶

1.3 Náboženská situace

Neuspokojivá náboženská situace byla podstatným krizovým faktorem. Zesvětštělá, schismatická²⁷ církev a patrný mravní úpadek jejích zástupců byl viditelný. Sítilo přesvědčení, že je nezbytné učinit kroky nápravy. Ačkoliv počátky nespokojenosti se

²⁵ [online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z: <http://fotografie-obrazy.cz/autor-reprodukce/holbein-the-younger-hans-14978-1543-after/?page=2>. Až do druhé poloviny 15. století, nebo ještě o něco déle, panuje pouze téma smrti. Konec člověka, konec časů, má podobu morů a válek. To jediné, co přesahuje lidskou existenci, je tento konec a tento řád, jemuž nikdo neunikne. Hrozbou skrytou přímo v lůně samotného světa je kostlivec. Takto se vyjadřuje např. Foucault, M. Dějiny šílenství: Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby. Věra Dvořáková. Gallimard, 1993

²⁶ MEZNIČEK, J. *Mor z roku 1380 a příčiny husitské revoluce*. ČČH, 1995, roč. 93, č. 4, s. 702-709.

ISSN 0862-6111.

²⁷ Schisma – rozdělení. V kontextu církve pojímáno jako období dvojpažství.

zrodily u učenčů a nespokojených kleriků, časem přerostly do myšlení obyčejných věřících.

Prapočátky tohoto složitého krizového procesu v církvi spadají do začátku 14. století. Po smrti Bonifáce VIII. byl papežem zvolen Francouz Klement V., který se dostal pod vliv francouzských králů.²⁸ Ti dosáhli toho, že od roku 1309 bylo papežství přeneseno z Říma do Avignonu, kde papežové na několik desítek let sídlili.²⁹

Papežské schisma, ačkoliv nebylo v dějinách ničím novým, bylo současníky považováno za nejničivější. Ještě nikdy před tím nebyly všechny katolické země silněji dotčeny dvojí papežskou volbou natolik, aby nová situace umožňovala evropským monarchiím a knížatům vykonávat vlastní politiku, prosazovat vlastní cíle. Spory o to, který papež je pravý, rozdělovaly vládců.^{30, 31} České země za doby panování Karla IV byly pod mimořádným vlivem papeže Klementa VI. v oblasti kulturní a politické.³²

Právě v papežském schismatu je možné spatřovat jednu ze základních příčin reformace a klíčové pozadí pro její porozumění v českých zemích. Schisma přimělo duchovní myslet více na povahu církve včetně pozice, které v ní papežství zaujímá a tím zároveň oslabilo jeho autoritu.³³

²⁸ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země Koruny české V*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-296-1 s. 119-120.

²⁹ Mezi léty 1309 – 1377.

³⁰ Ve Francii byl favorizován Klement VII, v Říši se rozhodl Karel IV podporovat Urbana.

³¹ SEGEL, P. *Schisma, krize, hereze a černá smrt*. s. 31-42. In: LÁŠEK, J. B. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22.-26.září 1993 v Bayreuthu*, SRN. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5.

³² SPĚVÁČEK, J. *Karel IV. Život a dílo*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1979. ISBN neuvedeno. s. 456.

³³ LAMBERT, M. *Středověká hereze*. 1.vyd. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203291-7. s. 420.

2. Idea Antikrista v předvečer české reformace

2.1 Kořeny pojetí Antikrista ve středověku

Pověsti a předpovědi o Antikristu se množí od 14. století provázeny vizemi o konci věku, spojené s očekáváním příchodu Krista v různých podobách, včetně apokalyptických. Jak dodává Loskot³⁴, v této době myšlenky na konec světa a příchod Antikristův provázely mnohé teology. Doba zmatků a mravní zkázy připomínala podle biblických proroctví stav před příchodem Krista. Apokalyptické nálady podnítily vznik radikálních chiliastických sekt, konec světa byl hlásán na mnoha místech. Šmahel³⁵ se vyjadřuje o lucemburských Čechách šedesátých let 14. století jako o „*zaslíbené zemi vizionářů, proroků a chiliastů.*“ Vyjímkou nebyly snahy mnohých radikálních kazatelů o stanovení data Kristova příchodu - například Jan z Jičína předpověděl Kristův příchod na masopustní dny mezi 10. a 14. únorem 1420, po zklámaní byl datum příchodu odsouván do blízké budoucnosti.

Eschatologické myšlení³⁶ přiřazuje Molnár³⁷ k základním charakteristickým rysům české reformace, přináležející k „*motivům, které samostatně a pro obecnou církev (reformace) přínosně dostřežila.*“

Eschatologické vize byly silně ovlivněny poselstvím Zjevení Jana, poslední biblické knihy popisující události spojené s Kristovým příchodem. Podrobně líčí konec světa, poslední soud, poražení Kristových nepřátel a ustanovení Božího království. Víra v brzký příchod Kristův a nastolení Božího království zásahem

³⁴ LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže. Otec české reformace.* Praha: Nakl. Volné myšlenky, 1911. s. 65.

³⁵ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje.* 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-938-6. s. 282-287

³⁶ Eschatologie je obecně považována za nauku o posledních věcech. Termín je odvozen z řeckých slov ἔσχατον – poslední, nejzazší, případně τὰ ἔσχατα – poslední věci a λόγος – slovo, nauka. Eschatologie jako termín křesťanské teologie byl termínem původně pojímaným ve smyslu dějinném či časoprostorovém.

³⁷ MOLNÁR, A. *Eschatologická nadějnost počínající české reformace.* Křesťanská revue, 1954, roč. 21, č. 6, s. 182-185.

metafyzických sil mimo tento svět nebo i v něm je typická pro Milíče z Kroměříže, Matěje z Janova, Jakoubka ze Stříbra. Je nadějí vyjadřující „*mravní výzvu k životu v souladu s Božím zákonem, z jakého bude křesťan moci vydat počet v den posledního soudu*“.³⁸

Naléhavost reformační doby byla umocňována pocitem posledního času rozhodujícího o budoucnosti světa. Společným východiskem příznivců těchto změn byla otřesná situace, naléhavost jednání a současně naděje na její vyřešení.

2.2 Idea Antikrista v pojetí Milíče z Kroměříže

Milíč³⁹, jehož hlavní životní náplň představuje kazatelská mise obrácení k Bohu, stal se plamenným hlasatelem pokání před očekávaným příchodem Krista Soudce. Jeho kázání podle Loskota⁴⁰ představuje zcela novou epochu. Před jeho působením bylo kazatelství ve službách církve a jejích aspirací. V jeho pojetí se stalo kázání orgánem revoluce.

Milíč podle Loskota:⁴¹ „Není jen předchůdcem M.Jana Husa...Milíč je mnohem více. Snad jeho význam vystihnu nejlépe, když ho nazvu otcem české reformace.“

V době, kdy se papež Urban V., pobývajícím dosud v „babylónském zajetí“⁴², chystá přenést své papežské sídlo zpět do Říma, navštíví Milíč z Kroměříže Řím, „*doufajíc, že si utříbí své nejasnosti v eschatologických otázkách a aby s papežem o nezbytnosti nápravy církve a Antikristu promluvil*“.⁴³

³⁸ NECHUTOVÁ, J. *Hus a eschatologie*. In: SPFFBU E13. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1968. s. 179-187.

³⁹ Milíč opustil výhodné místo v císařské kanceláři a stal se kazatelem v pražských kostelích sv. Mikuláše, u Panny Marie a řady dalších, kde byl zván. (in:Soukup).

⁴⁰ LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže. Otec české reformace*. Praha: Nakl. Volné myšlenky, 1911. s.31.

⁴¹ LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže. Otec české reformace*. Praha: Nakl. Volné myšlenky, 1911. s.7.

⁴² Sídli v této době v Avignonu.

⁴³ MOLNÁR, A. *Eschatologická nadějnost počínající české reformace*. Křesťanská revue, 1954, roč. 21, č. 6, s. 182-185.

Milíč v Římě uslyšel hlas prikazující kázat Římanům veřejně o Antikristově příchodu:⁴⁴ „Zatím však vnikl do mne Duch Páně tak, že jsem se nemohl zdržet, neboť mi pravil v srdci: „Jdi, oznam veřejně listem, který přibiješ na dveře chrámu svatého Petra, jako jsi obyčejně oznamoval v Praze svá kázání, že budeš kázat o příchodu Antikristově a že napomeneš kněžstvo a lid k modlitbám za našeho pana papeže a za našeho pana císaře, aby tak spořádali církev svatou ve věcech duchovních i světských, aby věřící bezpečně a dokonale sloužili Stvořiteli, a ono kázání napíšeš, aby tvá slova nebyla zkomolena a aby se věc rozšířila.“⁴⁵

Při příchodu do Říma v roce 1367 prohlašuje ve dveřích chrámu sv. Petra způsobem, jakým byl zvyklý konat v Praze, že hodlá kázat o Antikristovi. Jeho úmysly byly zmařeny. Inkvizitor řádu dominikánského dal zatknout Milíče a uvrhnout do vězení Aracoeli, kde spisuje svůj list „*Libellus de Antichristo*“ (Knižka o Antikristu).⁴⁶⁴⁷

Apokalyptické vize vyjádřené ve spise jsou neseny předpovědí Krista o zničení Jeruzaléma podle evangelia Matoušova a proroctví Danielova. Konstruuje své vlastní výpočty příchodu: „*Dny dány jsou za roky, první číslo Danielovo (1290) plyne od zboření chrámu jeruzalémského za Tita a Vespasiana a vyplývá tudíž r.1365, ke druhému číslu (1336), jez přijde od doby, kdy odňata bude oběť ustavičná, totiž židovská, což nastalo Kristovým utrpením.*“ Výpočtem dospějeme k roku 1367, přičteme-li dobu od narození Krista k jeho pašiji, tj.32 let.⁴⁸

Milíč⁴⁹ dochází k přesvědčení, že příchod nastane v době panování císaře Karla IV., neboť to byl on, kdo církev zahrnul leskem a slávou světskou a tím ji porušil. Ztotožnění císaře

⁴⁴ LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže, otec české reformace*. Praha: Volná myšlenka, 1911, s. 66.

⁴⁵ *Výbor z české literatury husitské sv. I*. Praha: ČSAV, 1963, s. 56-57. K vyd. připravil HAVRÁNEK, B., HRABÁK, K., DAÑHELKA, J.

⁴⁶ CHYTIL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918, (Třída I, číslo 59). s. 16-117.

⁴⁷ Setkáme se také s názvy Proroctví o zjevení o Antikristu, *Prophetia et revelatio de Anichristo*.

⁴⁸ CHYTIL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918, (Třída I, číslo 59). s. 117.

⁴⁹ LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže. Otec české reformace*. Praha: Nakl. Volné myšlenky, 1911. s. 65-66.

s Antikristem odlišuje jeho myšlenku od tehdy převládajícího směru antipapalistickeho.⁵⁰ Milíč byl přesvědčen, stejně jako řada jeho vrstevníků, že počátek vlády Antikristovy začíná rokem 1365 vpádem vojenských rot do Německa.⁵¹

Milíč však nezůstává pouze u určení data, ale konfrontuje své výpočty s historickými událostmi, hledá spojitosti mezi údaji a ději, které se staly a které tak mohou dosvědčit, že postup byl správný. Jeho přístup nasvědčuje, že hledání konkrétních jevů životní reality svědčících o příchodu Antikristově v souladu s proroctvím Apokalypsy bylo považováno za neméně důležité nežli číselné výpočty, prožitek se stával důležitým kritériem příchodu Antikristova.⁵²

S vědomím blížícího se příchodu Milíč píše: „*Ty však věz: Jest poslední hodina a nastává soudný den.*“⁵³ Poslední soud završující dějiny vidí autor na dosah a s ním konec dramatického dualistického zápasu dobra se zlem. Milíčova současnost leží na rozhraní dvou věků. „*Antikrist se zjeví a nastane soudný den. Proč však je skryt přesný čas soudného dne a těchto věcí, leda proto, že jsou lidé bezbožní a nerozumějí, ani nechtějí rozumět, nepřijímají lásku pravdy, ale věří lži, takže onen den na ně přijde náhle.*“⁵⁴

Milíčovo chápání Antikrista má obrazný charakter. Je pro něj figurou, aniž by se omezoval na jednoho Antikrista. Antikristem je každý, kdo se zbavuje Krista.

Milíč byl papeži oddán, přesto nebyl v Římě ani v Avignonu vítán. Milíč viděl v Římě deprivaci, ale nešel tak daleko, aby ho prohlásil za Babylon. Tím mu byla Praha, sídlo císaře. Podle

⁵⁰ KYBAL, V. M. *Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Brno: centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK, 2000. ISBN 80-86263-05-3. s. 205.

⁵¹ Vojenské rot, které kdysi bojovaly ve vojsku papežském a francouzském, vtrhly r. 1365 do Německa, kde zanechaly značné škody dosl. řádily, vina byla svalována veřejným míněním na Karla IV., jenž s nimi dříve vyjednával.

⁵² PETRŮ, E. *Středověký chiliasmus jako existenciální prožitek konce doby*. [online]. 2013

[cit. 2013-10-20]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/CLKT1/5.pdf>.

⁵³ *Výbor z české literatury husitské sv. I*. Praha: ČSAV, 1963. K vyd. připravil HAVRÁNEK, B., HRABÁK, K., DAŇHELKA, J., s. 56- 59.

⁵⁴ *Výbor z české literatury husitské sv. I*. Praha: ČSAV, 1963. K vyd. připravil HAVRÁNEK, B., HRABÁK, K., DAŇHELKA, J., s. 56- 59.

Chytila:⁵⁵ „*Milíč odvážil se jednou v Praze, přistoupiv k císaři Karlu IV., ukázati na něho prstem a říci mu přede všemi, že jest velkým Antikristem.*“ O tom svědčí Matěj z Janova, který dále líčí, že v Římě biskupům a prelátům kázal, že Antikrist již přišel a že oni sami, poněvadž proti Kristu jednají, jsou údy Antikrista.

Ve svém Libellu však o tom neproněsl jediného slova. Otázku, kdo je velkým Antikristem, ponechal otevřenou. Podle Loskota⁵⁶ bylo Milíčovi Duchem řečeno: „*Jest mnoho Antikristů. A kdo rozvazuje a zapírá Krista, je Antikrist. Ale tato odpověď nestačila Milíčovi, tázal se, kdo tím velikým Antikristem..., Duch mu odpověděl: Není dáno věděti to nyní dokonale, ale jen dle domyslu.*“

Milíč sám ve své mravokárné činnosti vede boj s Antikristem a Loskot⁵⁷ jeho kazatelskou misi líčí obrazně: „Když přišel (Milíč) do Prahy...města, které tenkrát bylo...v duševních věcech jako Babylon, učinil zmužile útok na draka, jež jako boha ctili, a na velikou kuběnu...a bojoval s ní všelikým způsobem tak vytrvale, až nesčíslné množství chybučících jeho horlivostí, jeho vzorným životem dle Kristových slov se řídícím...takřka k umdlení přišlo a přemoženo bylo. Ale nyní z milosti Ježíše Krista, zásluhami a námáháním Milíčovým vrátila se Sodoma zase ke své staré hodnosti, a duševně stala se Praha z Babylonu Jeruzalém.“

Jeho vrstevníci, jako později Matěj z Janova, připodobňují Milíče k Eliáši, nejenom v teologickém smyslu, ale taktéž osobním, neboť svůj život žil v pokání a askezi. „*Trýzně ustavičně tělo své posty, bičováním, činěním pokání a jinými mnohými trpkostmi, přitom přece pro blaho lidu s takovou horlivostí pracoval.*“⁵⁸

V nauce o Antikristovi je Milíč v Čechách (i mimo Čechy), základním kamenem dalšího vývoje, pramenem dalších, kdo se Antikristem zabývali.

⁵⁵ CHYTIL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918. (Třída I, číslo 59). s. 117-118.

⁵⁶ LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže. Otec české reformace*. Praha: Nakl. Volné myšlenky, 1911. s. 72.

⁵⁷ LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže. Otec české reformace*. Praha: Nakl. Volné myšlenky, 1911. s. 39.

⁵⁸ LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže. Otec české reformace*. Praha: Nakl. Volné myšlenky, 1911. s. 55.

Výklad Antikrista v pojetí Milíče je logický, nezatežkán podrobnostmi či pověrami. Vychází z Bible (zmínka o Danovi je symbolická), hlavně čerpá z Apokalypsy a proroctví Starého (Daniel, Ezechiel, Habakuk) i Nového (Matouš) zákona. Je prodchnut mystickým a prorockým duchem a nechá se ovládat vnuknutím a vytržením. Pro své závěry vychází z reality tehdejšího života, s nímž se vyrovnává s mravokárnou tendencí.⁵⁹

2.3 Idea Antikrista v pojetí Matěje z Janova

Matěj z Janova měl pověst kabinetního učenice, jehož vliv byl velký, ale pouze na teology, působil prostřednictvím svého díla *Regulae Veteris et Novi Testamenti*. Matěj⁶⁰ nabyl rozsáhlého vzdělání na artistické fakultě pařížské, kde studoval svobodná umění a teologii, ovlivněn byl řadou reformních myslitelů, především Waldhauserem a Milíčem, po nějaký čas náležel mezi přímé žáky Milíčovy.

Matěj vychází z myšlenek Milíče vtisknutých do traktátu *Libellus de Antichristo*, Milíče označuje za jednoho z apokalyptických svědků Eliáše. Na rozdíl od Milíče, který eschatologickými očekáváními doslova žil, zpracoval Matěj problematiku Antikrista systematicky. Molnár tvrdí, že obohatil Milíčovu eschatologii o „*radikální reformní myšlenky své i odvážnějších současných nebo nedávných myslitelů*.“⁶¹

Matěj z Janova začíná své úvahy o Antikristu v Paříži. V roce 1380 skládá pověstnou deputaci, které po návratu do Čech roku 1389 dává určitější a obšírnější formu. Hlavní příznaky vstupu Antikrista již nastaly - *discessio*⁶² i *abominatio*⁶³. V očích Matěje z Janova je papež Klement VII. Antikristem, neboť pomocí

⁵⁹ CHYTIL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918. (Třída I, číslo 59). s. 117-119.

⁶⁰ O datu jeho narození kolují nejasnosti, dle Kybala se narodil kolem roku 1342 a zemřel v roce 1394.

⁶¹ MOLNÁR, A. *Eschatologická naděje české reformace*. In: *Od reformace k zítřku*. Praha: Synodní rada českobratrské církve evangelické, 1956. s. 13-101.

⁶² Latinsky *discessio* se překládá jako odchod či rozchod.

⁶³ Latinsky *abominatio* se překládá jako hnus, ošklivost, prokletí.

lží na svou stolicí vstoupil a veškeré duchovenstvo je roztrženo.⁶⁴ Jeho představa o Antikristu neutkvívá pouze na konkrétní osobě papeže. Antikrist byl již za časů apoštolů, ale neměl moc. Církev prvotní byla soustředěna na jedno stádo, zatímco nynější je rozštěpena.

Matěj⁶⁵ vidí hlavní příčinu rozvratu církve v tělesných a zženštilých kněžích, kteří naplnili církve bohatstvím, rozkošmi a poctami tohoto světa, v tyranii světských knížat, kteří vyvrátili království Kristovo, v tyranii prelátů a zkažení církevní hierarchie přílišnou autoritou, pravomocí mnichů.

Antikristem podle Matěje⁶⁶ je každý, kdo skutky popírá Krista. Matěj z Janova⁶⁷ uvádí osm vlastností odlišující Antikrista od Krista: *“Kristus jest zbožný, pokorný. Antikrist je krutý a pyšný. Kristus přišel vyplniti vůli otcovu až k smrti, obětoval se pro blaho národů, raději zemřel sám, než aby lidstvo zahynulo, jako spasitel vše ku blaženosti národů obracel a sám útrapy nesl, tento proti svoji vůli chce prosaditi, pro vlastní blaho vysazuje nesčetné národy na smrt, volil by raději, aby celý svět církve zašel, než aby sám snesl smrt, a vše co není jeho, nýbrž Boha, ke svému užitku obrací, na překážku svatých a proti vůli nešlechetných. Kristus ponížil se na nejposlednějšího z mužů, tento vynáší se i nade vše, co slove Bůh neb čemuž se děje Božská čest. A podobně lze porovnatí církve Boží s nekonečným zástupem Antikrista, pozorujeme-li církve prvotní a potvornost moderních falešných křesťanů.“*

Ve svém učení o Antikristu se opírá o nauku o jeho těle⁶⁸, především o dva biblické texty, a to v evangeliu Matoušově:⁶⁹

⁶⁴ KYBAL, V. M. *Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Brno: centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK, 2000. ISBN 80-86263-05-3. s. 204.

⁶⁵ KYBAL, V. M. *Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Brno: centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK, 2000. ISBN 80-86263-05-3. s. 106-107.

⁶⁶ KYBAL, V. M. *Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Brno: centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK, 2000. ISBN 80-86263-05-3. s. 203.

⁶⁷ CHYTIL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918. (Třída I, číslo 59). s. 121.

⁶⁸ LÁŠEK, B., SKALICKÝ, K. *Mistr Matěj z Janova ve své a naší době*. Sborník z vědeckého symposia, konaného na Teologické fakultě Jihočeské univerzity 29. - 30. listopadu 2000. Brno, L. Marek, 2002. ISBN 80-86263-36-3. s. 62-63.

„Kdežkoli bude tělo, tuť shromáždí se i orlice, v ekumenickém překladu „kde je mrtvola, slétnou se i supi“ a druhý výklad z Joba,⁷⁰ v němž je popisován mořský netvor Livjatan. Tento popis interpretuje jako popis těla Behemota či Antikrista. Matěj podrobně popisuje jeho tělo⁷¹, poukazuje na to, že je masité a kompaktní, avšak pod silou odporu proti větru a vanutí Ducha svatého je „*stuppa conglobata*“⁷², proti níž stojí tělo Kristovo. Tato dvě těla jsou převráceným paralelismem v dokonalém vztahu, tak jako Kristus je hlavou církve svatých a hlavou Kristovou je Bůh, tak Antikrist je hlavou církve zlovolníků a hlavou Antikristovou ďábel. Podle Matěje tato dvě těla přitahují jako protipóly dva druhy lidí s odlišnými dušemi (nazývanými jako orlice), podle toho, která duše je jak naladěna.⁷³

V pojetí Matěje⁷⁴ je církev jediné mystické tělo Kristovo, které lze vyjádřit alegorií sv. Pavla, že společenství věřících je vlastním tělem Kristovým, jímž proniká Duch Svatý.

Podle Kybala⁷⁵ je pojetí církve (těla Kristova) u Matěje pojetím známým jako Augustinovo schéma dvou obcí, v církvi považované za schéma dvou církví, církve Kristovy, která má svůj počátek ve spravedlivém Abelovi, a církve Antikristovy, jenž má svůj počátek v bratrovrahovi Kainovi. Proti církvi svatých a vyvolených stojí církev zlých, církev Antikristova a ďáblova.

Matěj antikristovské téma zasazuje do eschatologického rámce, rostoucí vliv Antikrista podlehne v rozhodující bitvě silám dobra, a budou to právě kazatelé, kteří odhalí protivníkovu pravou

⁶⁹ Matouš 24,28.

⁷⁰ Job 41, 6-8.

⁷¹ Jeho hřbet je jako řada štítů, těsně uzavřených pod pečeti, dotýkají se jedny druhých, vítr mezi ně nevnikne, jeden přiléhá k druhému, jsou pevně sevřeny, nelze je oddělit.

⁷² Neboli v ekumenickém překladu něco jako zmotané klubko koudelky (tělo bestiální).

⁷³ LÁŠEK, B., SKALICKÝ, K. *Mistr Matěj z Janova ve své a naší době*. Sborník z vědeckého symposia, konaného na Teologické fakultě Jihočeské univerzity 29. - 30. listopadu 2000. Brno, L. Marek, 2002 ISBN 80-86263-36-3. s.63.

⁷⁴ KYBAL, V. M. *Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Brno: centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK, 2000. ISBN 80-86263-05-3. s.165-167.

⁷⁵ KYBAL, V. M. *Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Brno: centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK, 2000. ISBN 80-86263-05-3. s. 98-99.

tvář. Při svých výkladech vychází z Matoušova evangelia⁷⁶, konkrétně z pasáží, kde je zaslíbeno, že Kristus shromáždí své věrné ze všech světových stran, za pomoci Eliáše⁷⁷ přicházejícího, aby vše obnovil: *“Takto tedy takovým způsobem zničí Ježíš Kristus Antikrista dechem úst svých, to jest ústy svých kazatelů.”*⁷⁸

Matějovo pojetí podstaty Antikrista je podle Kybala⁷⁹ obvyklé v celé křesťanské literatuře u teologů za všech dob mezi křesťanstvím a světem. To, co ho odlišuje, je obraznost této idey ve shodě s apokalyptickým pojetím, výklad je prosycen množstvím apokalyptických elementů.

⁷⁶ Matoušovo evangelium kap. 9.

⁷⁷ Ezechiel kap. 37.

⁷⁸ SOUKUP, P. *Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stříbra*. 1.vyd. Praha: Filosofía, 2011. ISBN 978-80-7007-359-9. s. 85.

⁷⁹ KYBAL, V. M. *Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Brno: centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK, 2000. ISBN 80-86263-05-3. s. 204.

3. Idea Antikrista v učení Mistra Jana Husa

Pojetí Antikrista v Husově díle není neměnné, a přesto zachovává názorovou kontinuitu. Mistr Jan Hus,⁸⁰ ovlivněn životní situací, aktuálním společenským a církevním děním, událostmi, dozrává v myšlenkovém proudu od pojetí Antikrista jako postavy smrtelného hříšníka „zde a nyní“ po Antikrista na „papežském stolci“.

První antikristovské myšlenky v Husově díle se vyskytují v českých kázáních svátečních (od roku 1401)⁸¹ ve spojení s obecnou kritikou poměrů panujících ve společnosti i církvi. Jan Hus ztotožňuje Antikrista s figurou smrtelného hříšníka ztělesňující určitý morální profil úpadku s konkrétními vlastnostmi: *“Sú troje sieti. Jedni sú lidí lakomých, jimižto lovie sbore tohoto světa, lichvú a neřádným obchodem a pochlebenstvím...druhé sú sieti pokrytstvie...třetie jest sieť smilných.”*⁸² Hus spatřuje mnoho Antikristů v kontextu „očekávání příští Páně“, posledního soudu.

Hus postupem doby začíná spojovat antikristovské téma s klérem, v kázání *Diliges dominum Deum*,⁸³ předneseném v roce 1405 na svatolukášské synodě, nalézáme intenzivněji téma kritiky duchovních stavů, ztotožnění Antikrista s klérem. Mravní úpadek duchovenstva je spojován s úpadkem společnosti křesťanské. Nejsilnější kritika zaznívá vůči tomu, že církev není schopna plnit svou funkci. Hus vytýká duchovním i církevním hodnostářům smilstvo, chamtivost, opilství, obžerství a nedovolené materiální bohatství.

Antikrist je přítomen v morálněschatologickém kontextu, je ztělesněním souhrnu negativních morálních vlastností, je postavou

⁸⁰ Jan Hus se narodil pravd. v roce 1370 v Husinci, zemřel 6. července 1415 upálením v Kostnici.

⁸¹ MISTR JAN HUS. *Česká sváteční kázání*. Připravil J. Daňhelka. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-20003796. s. 16-17.

⁸² MISTR JAN HUS. *Česká sváteční kázání*. Připravil J. Daňhelka. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-20003796. s. 55.

⁸³ *Synodální kázání Diliges dominum Deum*. In: BARTOŠ, F. M., SPUNAR, P. *Soupis pramenů k činnosti M.J.Husa*, Praha: Historický ústav ČSAV, 1965.

předznamenávající konec věků. Hus za Antikrista v Diliges explicitně označuje pouze klérus, křesťané laici jsou nazýváni za Antikristovy přívržence, o nejvyšším Antikristovi zde ještě není zmínky. Hus hovoří k tématu Antikrista obecně, aniž by zatím ukazoval na konkrétního jedince, jako to činili jiní reformátoři. Tím, že určuje Antikristy dle jejich skutků, může být Antikristem kdokoliv s popsanou charakteristikou. Hus považoval kritiku současného stavu morálky duchovních společně se srozumitelným zvěstováním antikristovského řádění za dostatečnou bez konkrétních jmen.

V tomto období se zároveň setkáváme s radikálním odporem pravých, i těch nejmenších "služebníků Božích" proti služebníkům zdánlivým, kteří jsou ve skutečnosti služebníky "těla Antikristova." Podle autora je to boj oprávněný, vychází z přesvědčení, že Bůh sám je tak nechává jednat, když mstí hřích. Falešní Kristové: "*Praví, že jsú oni najprvnější Kristovi úředníci, a súce v skutciech najvětčí jeho protivníci.*"⁸⁴

Hus vidí svou kazatelskou úlohu v přeneseném významu následovně: "Lénie pták, domácí, nelétavý vysoko, jim ty sieti počela jest dčieti, ovšem i jiní ptáci mnozí, jenž i životem vysoko k Bohu léci, rozdrú jim jich sieti" neboť "pravda za hus jednu nestatečnau dala jest Praze orlův mnoho i sokolův, jenž zrak dobrý mají, vysoko milostí léci a dobře králi a pánu Ježíšovi ptáky loví."⁸⁵ V době, kdy je již zasahován církevními censurami, vyzná nepokrytě, že si přeje: "Ač bude Božie vuole, ještě déle pravdú d'ábla i Antikrista strašiti, klátiti a hubiti" neb "hus, pták pitomý,

⁸⁴ HOLEČEK, F. *Ministri dei possunt in dampnacionem perpetuam papam male viventem detrudere ..*. Hus a problém Antikrista. s.219-244. In: DRDA, M. - HOLEČEK, F.J. - VYBÍRAL, Z. (red.), Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia, Papežská lateránská univerzita Řím, 15. - 18. prosince 1999, Husitský Tábor. *Supplementum 1, Sborník Husitského muzea*. Ústí nad Labem: Albis International, 2001. ISBN 80-86067-60-2.

⁸⁵ NOVOTNÝ, V. *Mistra Jana Husi Korespondence a dokumenty*. In: HOLEČEK, F. *Ministri dei possunt in dampnacionem perpetuam papam male viventem detrudere ..*. Hus a problém Antikrista. s.219-244. In: DRDA, M. - HOLEČEK, F. J. - VYBÍRAL, Z. (red.), Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia, Papežská lateránská univerzita Řím, 15. - 18. prosince 1999, Husitský Tábor. *Supplementum 1, Sborník Husitského muzea*. Ústí nad Labem: Albis International, 2001. ISBN 80-86067-60-2.

poznal jest toho ostříše neživého, protož nedal se jemu přikvačiti, ale vzdvih se, dal jest příklad jiným božím ptákóm, by též činili."⁸⁶

Vůle k odporu osobnímu i kolektivnímu je zde vyjádřena zcela explicitně. Nestojíme tváří v tvář izolovaným výrookům, nýbrž rostoucím a hluboce zvnitřněnému přesvědčení odporu vůči těm, kdo nežijí v souladu s Bohem.

V roce 1407 přednáší Hus své kázání *State succincti*,⁸⁷ kde se opět nepouští do podrobných úvah o podobě Antikrista, popis Antikristova charakteru se odehrává výhradně v mezích morální charakteristiky, kterou Hus posluchačům nabízí. Antikrist je pokrytec, falešný křesťan, falešný Kristus, protivný Kristu v mravech.

Rok 1410 přináší kvalitativní zlom, vnímaný Husem i jeho stoupenci jako přímý zásah antikristovské moci. V tomto roce pro dlouho trvající a opětovné spory nařídil pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka pálit Viklefovy spisy, v červnu mu bylo také zakázáno kázat mimo kostely. Vyostření situace způsobila pře o prodej papežských odpustků dána církevní tradicí.⁸⁸

V březnu 1411 se svěřuje anglickému viklefistovi Richardu Wychovi ve vyznání s odhodláním vydat se za Kristovo evangelium až na smrt, s přesvědčením, aby lid, jenž chodil v temnotách, uviděl veliké světlo Ježíše Krista. Ukazuje na Antikrista v symbolické rovině, Satan povstal a pohnul se ocas samotného Behemota.⁸⁹ Zbývá, aby Pán Ježíš Kristus potřel jeho hlavu. V textu dokonce vyznává: "*Ejhle, hlavy jeho jsem se lehce dotkl, a otevřel tlamu svou, aby pohltil mne a spolu bratři mé. Nyní zuří a lživým slovem brzy kaceřuje, brzy lichotí, brzy rozhojňuje plamen trestu,*

⁸⁶ MISTR JAN HUS. *Drobné spisy české*. 1.vyd. Praha: Academia, 1985. Knížky proti knězi kuchmistrovi. s. 321-322. ISBN neuvedeno.

⁸⁷ *Kázání synodální dne 18. 10. 1407*. In: BARTOŠ, F. M., SPUNAR, P. *Soupis pramenů k činnosti M.J.Husa*, Praha: Historický ústav ČSAV, 1965.

⁸⁸ Definice odpustku. Odpustek znamená, že se před Bohem odpouštějí časné tresty za hříchy, jejichž vina byla zahlazena, je to odpuštění, které náležitě připravený věřící získává za určitých podmínek zásahem církve, jež jako služebnice vykoupení autoritativně rozděluje a používá pokladu zadostiučinění Krista a svatých. Tímto způsobem církev nechce pouze poskytnout křesťanu pomoc, nýbrž touží ho i pobídnout, aby konal skutky zbožnosti, pokání a lásky. In: *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 376.

⁸⁹ Podle Joba 40 kap. – netvor, šelma -vtělení svádějícího ďábla.

*rozšiřuje pochodeň hrozného hromobití po diecésích okolních krajů, ale doma se neodvažuje dotknouti mého temene. Neboť "ještě nepřišla hodina", protože skrze mne a mé bratry ještě nevyrvál z jeho tlamy Pán, ty, které předem vyvolil k životu v slávě. A pro ně dá statečnost hlasatelům evangelia, aby samého Behemota soužili aspoň na ocase, dokud by nebyla úplně potřena hlava jeho se všemi údy."*⁹⁰

Hus následně identifikuje, kdo je hlava a ocas šelmy: „A vykládaje prorok Isaiáš, co jest hlava a ten ocas, die: Starý a poctivý on jest hlava a prorok, jenž učí lež, ten jest ocas. Teď zjevně máš, koho mieni Pán Buoh hlavú: že toho, jenž otec starý a poctivý slove, a koho ocasem, jenž křiví lid: že kazatele lživého. Neb nynie otcové, jenž slovú od lidi světi, mají kazatele lživé, jež rozsielají, aby lid blažili, kdy by jim penieze dali, svodiece je svými lživými řečmi; a ti sú onen drakov ocas, o němž die svatý Jan, že drak ocasem svým táhl jest třetí diel hviezd nebeských a pustil je na zemi.“⁹¹

V následujícím roce (1412) bylo opětovně odsouzeno čtyřicet pět Viklefových⁹² bludných článků a nově též sedm tezí Mistra Husa, 18. října 1412 byla veřejně vyhlášena nad Husem klatba, se kterou byl spojen interdikt.⁹³ Přelom let 1412 a 1413 představuje další milník konkretizace pojetí Antikrista. V tomto období se setkáváme s nastíněním, že papež může být heretikem: „*Tu věz, že mnozí papežové byli sú kacieři a jinak zlí a jsú s papežství ssazeni*“.⁹⁴

⁹⁰ NEJEDLÝ, J. *Dějiny husitského zpěvu, III. Jan Hus. 2.vyd. Praha: ČSAV, 1955. ISBN neuvedeno. s. 84-85.*

⁹¹ *Výklad na vieru.* A. MOLNÁR. In *Magistri Ioannis Hus, Výklady, Opera omnia, I, Academia, Praha 1975. s. 305.*

⁹² Taktéž John Wycliffě (1320-1384) - anglický teolog na Oxfordské univerzitě, považován za předchůdce reformace. Jeho spisy byly v Praze skonfiskovány a spáleny.

⁹³ Definice pojmů. Exkomunikace (z latiny vyloučení, dříve klatba) je nejtěžším nápravným trestem, který církev udílí za závažné přestupky, věřící je zbaven plnosti církevního života, je omezen ve výkonu svých práv a nesmí se podílet na duchovních dobrech (účast na mši, přijímat či udělovat svátosti, zastávat církevní úřad). Interdikt (z latiny zakázáno) je nápravný trest, jehož podstatou je, že daným osobám (interdikt osobní) nebo v daných místech (interdikt místní) je zakázáno provádět bohoslužby a obřady nebo se jich účastnit.

⁹⁴ *O svatokupectví.* MOLNÁR, A. In *Magistri Ioannis Hus, Drobné spisy české, Opera omnia, IV,*

Husova konkretizace Antikrista, která dosáhla na nejvyšší stupně v církvi, je nejsystematičtěji propracovaná ve spise *De ecclesia*⁹⁵ (O církvi). Vyřčená slova vyvolala vůči Husovi za jeho života velký odpor a zlobu, tentýž spis mu po smrti získal světovou pozornost. Jak říká Smolík⁹⁶ „*jiskry, které zapálily jeho hranici na břehu Rýna, vykřesaly jeho názory o církvi, jež explicitně obsahoval spis „De ecclesia“.*

Hus doslova uvádí: "Přece však tvrdím, že město Řím není apoštolskou stolicí do té míry nezbytnou, že by se bez ní církev Ježíše Krista nemohla obejít. Neboť i kdyby se stalo, že by Řím byl zničen jako Sodoma, přece by mohla křesťanská církev trvat dále. A také není pravda, že kdekoli je papež, tam je Řím, jakkoli je pravda, že kdekoli by byl papež, dokud je zde na zemi, tam má papež Petrovu autoritu, pokud neodstupuje od zákona Pána Ježíše Krista."⁹⁷ O několik řádků níže označil papeže hlavou ocasu, jako v korespondenci s Wychem v roce 1411. Nyní doplnil, že papež, hlava je oním dlouhověkým člověkem a ocas znamená duchovenstvo učící o neomylnosti hlavy.

Poslední čtyři léta Husova života jsou nesena vizí očekávání příchodu Božího dne, který se v jeho perspektivě blíží. Posledním soudem podle podobenství 25.kapitoly Matoušova evangelia vrcholí

Academia, Praha 1985. s. 205: „Ohledajme, můž-li papež býti svatokupcem? A zdá se, že nemůž. Pro to, že on jest pán všeho světa, jemuž sluší bráti, jakž chce, a činiti, jakž chce. A také, že jest otec najsvětější, jehož se hřích nemůž chopiti. Tu věz, že mnozí papežové byli sú kacieři a jinak zlí a jsú s papežství ssazeni“.

⁹⁵ HUS (MISTR JAN HUS). *O církvi*. Přel. DOBIÁŠ, F.M., MOLNÁR, A. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. ISBN neuvedeno.

⁹⁶ KUČERA, Z. *Ekklesiologický výklad posledního soudu-pokus o porozumění Janu Husovi*. s. 147-154. In: LÁŠEK, J. B. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22 - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5

⁹⁷ *Mistr Jan Hus, Tractatus de ecclesia*, vyd. S. HARRISON THOMSON, c.d., kap. XVIII, s. 172-173. In: HOLEČEK, F. *Ministri dei possunt in damnacionem perpetuam papam male viventem detrudere .Hus a problém Antikrista*. s. 219-244. In: DRDA, M., HOLEČEK, F. J., VYBÍRAL, Z. (red.), *Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia, Papežská lateránská univerzita Řím, 15. - 18. prosince 1999, Husitský Tábor. Supplementum I, Sborník Husitského muzea*. Ústí nad Labem: Albis International, 2001. ISBN 80-86067-60-2.

cesta spásy do světa a do dějin společnosti i církve, které podle středověkého chápání nebylo možné oddělovat.⁹⁸

Hus mívá rozhodně vstříc naplnění Božího království. Hřích pastýřů a ostatních kněží, jehož "...příčinou, zdrojem a původem všeho zla je tato kurie, a to nejenom proto, že zlu nebrání a že tyto ohavnosti neodstraňuje, nýbrž mnohem více proto, že právě ona před očima veřejnosti svými provisemi, dispensacemi a udílením obročí pastýřské péče ustanovuje takové pastýře... to jest rovnou zhoubce světa."⁹⁹

Záhy se vrací k apokalyptické představě a zvěstuje rozhodující bitvu. Rektora Univerzity, M. Křišťana z Prachatic vybízí koncem roku 1412, aby: "*Byli připraveni k boji, protože zprvu začaly přede hry Antikristovy a po nich již bude následovati bitva. A jest třeba, aby hus hnula křídly proti křídům Behemota a proti ocasu, který vždy přikrývá ohavnost šelmy Antikristovy ... a utne Pán hlavu i ocas*", to jest papeže i jeho proroky, mistry, doktory a právníky, kteří falešným jménem svatosti přikrývají ohavnost šelmy."¹⁰⁰ "*Co je ohavnější*", volá, "*než nevěstka, která se celá dole odkrývá a je veřejně připravena pro kohokoli, kdo by s ní chtěl smilnit! A ještě větší je ohavnost šelmy, která je připravena přijímat adoraci od každého příchozího, sedí na místě důstojnosti, jako by byla Bůh, a je ochotna prodávat, cokoli by kdo chtěl koupit z duchovních věcí, ba prodává co sama nemá. Běda mi tedy, nebudu-li proti této ohavnosti kázat.*"

Hlas Husův o zkaženosti církve sílí, opakovanou kritikou církve i papeže zpěčuje svůj osud mučedníka. Dne 6. července

⁹⁸KUČERA, Z. *Ekklesiologický výklad posledního soudu-pokus o porozumění Janu Husovi*. s. 147-154. In: LÁŠEK, J. B. Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22 - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5.

⁹⁹ HUS (Mistr Jan Hus). *Sermo de pace = Řeč o míru*. 1. vyd. přel. F. M. DOBIÁŠ a MOLNÁR, A., Praha 1963, s. 76. ISBN neuvedeno.

¹⁰⁰ *M. Jana Husi Korespondence a dokumenty*, c.d., č. 52, s. 154. In: HOLEČEK, F. *Ministri dei possunt in dampnationem perpetuam papam male viventem detrudere ...* Hus a problém Antikrista. s. 219-244. In: DRDA, M. - HOLEČEK, F. J. - VYBÍRAL, Z. (red.), Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia, Papežská lateránská univerzita Řím, 15. - 18. prosince 1999, Husitský Tábor. *Supplementum 1, Sborník Husitského muzea*. Ústí nad Labem: Albis International, 2001. ISBN 80-86067-60-2.

1415 byl Jan Hus upálen na kostnické hranici jako kacíř. Jeho popel byl vhozen do Rýna, aby nemohly být jeho ostatky odneseny a uctívány českými přívrženci.

Obrázek 6 Upálení Jana Husa (zdroj:Jenský kodex)¹⁰¹

Postupem času, dozráváním myšlenek zjišťujeme, že Hus přechází od definování Antikrista jako církevních služebníků, kléru, konkrétních odpůrců reformních snah po zneužití církevní moci v čele s hříšníkem nejvýše postaveným v církevní hierarchii, papežem propadajícím smrtelnému hříchu. Jeho pojetí se nevztahuje k papežství jako instituci, nýbrž k jednání konkrétního papeže.

Jan Hus se značnou měrou podílel na veřejném životě, účastnil se akademického dění, především se však snažil ovlivnit širokou veřejnost kázáními, kde spojoval církevní témata s každodenními problémy lidí. Svým přístupem dokázal získat věřící všech společenských vrstev, mnoho přívrženců měl mezi pražskými měšťanskými rodinami, šlechtou a dokonce i na královském dvoře.¹⁰²

Hus psal svá díla jak v latině (pro zahraniční a odborné publikum), tak v češtině (pro nejširší veřejnost), a to především traktáty, dále postily, listy a duchovní lyriku (písň). Jako odkaz zanechal velice rozsáhlé dílo.¹⁰³

¹⁰¹ Jenský kodex je bohatě iluminovaný český rukopis z konce středověku na křesťansko-filosofická a husitská témata. Skládá se z několika rukopisů a jednoho prvotisku se 122 iluminacemi. [online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org>.

¹⁰² POLÍVKA, M. *Šlechta v Husově okolí a Husův král*. In: LÁŠEK, J. B. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22 - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5. s. 74.

¹⁰³ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-387-6.

4. Idea Antikrista v období husitské revoluce a v táborské teologii

4.1 Jakoubek ze Stříbra

Jakoubek ze Stříbra, nazývaný jako „*Husův dědic ve vůdcovství strany a nástupce na betlémské kazatelně*“¹⁰⁴, jeho pokračovatel a tvůrce husitského programu, nabytí vzdělání na fakultě svobodných umění pražské univerzity, dosáhl hodnosti mistra, a posléze na univerzitě vyučoval. Jakoubek ze Stříbra stál od počátku své církevní dráhy na straně reformistů, jeho názory byly ovlivněny Janem Viklešem, a českým reformismem všeobecně. Od Matěje z Janova přebíral mnohé z principů a myšlenek.

Jakoubek ze Stříbra¹⁰⁵ hlásal obdobné názory jako řada jeho současníků, avšak radikálnější, které již za dob Husova života překračovaly v mnohém meze českého reformního programu. Po Husově smrti se jeho názory začaly ubírat nekompromisním směrem. Můžeme jej považovat nejenom za jednoho z prvních myslitelů české reformace, ale i prvního teoretika husitského eschatologického učení.¹⁰⁶

Téma Antikrista je klíčovým tématem Jakoubkova díla a jak uvádí Cermanová¹⁰⁷ o tom, že je Antikris již přítomen ve světě, nepochyboval.

Byl přesvědčen, že již došlo k odpadnutí víry a poslušnosti římské říši i papežství.¹⁰⁸ O tomto svém přesvědčení se ujistil i po „křížovém tažení“ Ladislava Neapolského, kdy nabytí přesvědčení o antikristovském charakteru papeže. Tyto názory vtiskl do kázání

¹⁰⁴ BARTOŠ, F. M.: *Do čtyř pražských artikulů: z myšlenkových a ústavních zápasů let 1415-1420*. 2.vyd. Praha: Boleslavova společnost, 1940. ISBN neuvedeno. s. 6.

¹⁰⁵ Jakoubek ze Stříbra (pravd. 1375-1429) je současníkem Jana Husa. Považován za významného teologa Husitství, mj. propagoval mezi prvními podbojí.

¹⁰⁶ NECHUTOVÁ, J. *Středověká eschatologie jako víra v lepší budoucnost světa*. Universitas: Revue Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně, 1968, roč. 1, č. 4, s. 1–12.

¹⁰⁷ CERMANOVÁ, P.: *Čechy na konci věků*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 62

¹⁰⁸ CERMANOVÁ, P.: *Čechy na konci věků*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 62

Dilexerunt,¹⁰⁹ v němž pracuje s mysteriózními symboly z Apokalypsy, které jsou pro něj tak charakteristické.

Antikrist je původcem všeho zla, není nadpřirozenou bytostí s očekávaným příchodem, nýbrž je tady. V jeho dílech¹¹⁰, pojednávajících o nejožehavějších otázkách dané doby nenacházíme konkrétní historické postavy (shodně s Matějem z Janova), jako odpověď na otázku, kdo jím je, víme pouze, že je v církvi, v níž dochází k nejrůznějším nepravostem. Čím vyšší má kdo postavení, tím je větším Antikristem. A ten, kdo stojí nade všemi, je Antikristem v pravém slova smyslu.¹¹¹

Pojetí Antikrista Jakoubkova je apokalyptické, plné obrazů a přirovnání. Pro jeho antikristovské téma je klíčový Výklad Zjevení sv. Jana, využívající reálií tehdejšího světa, přestože přímým označením Antikrist nehýří.¹¹²

„Viděl sem, a jiný anděl mluvil jest řka: padlo jest, padlo jest Babylon, to město veliké“. Jakoubek si pokládá otázku: Co je Babylón? Nic jiného než království Satanovo a Antikristovo, tajně uvedené v lidu křesťanském. V Babylóně jsou všichni, kdož „v duši své má pajchu velikau, lakomstvie, ktož nemá Duchu Páně, kterýžto Babylon nemá lidu božieho, kterýž má smēsici hřiechuov v srdci, jednak lakomstvie, jednak obžerstvie, jednat pokrytstvie. A tento Babylon vidědlně panuje po všem světě a tajně jednak ve všech srdcích závistí, vraždau, zlodějstvem, blusem, kacieřstvem, hněvem a prchlivostí, hrdostí panuje.“¹¹³ Jakoubek vnímal Babylon jako duši v pokušení, pod níž si představuje všechno zlo v duších zlých lidí.

¹⁰⁹ BARTOŠ, F. M. *Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra*. 1. vyd. Praha: Česká akademie věd a umění, 1925, č. 27. ISBN neuvedeno. s. 30.

¹¹⁰ Tractatus responsivus z roku 1412, kázání Dilexerunt homines magis tenebras. a zejména Posicio de Antichristo.

¹¹¹ BARTOŠ, F. M. *Betlémská kázání Jakoubka ze Stříbra z let 1415–1416*. In: Theologická příloha Křesťanské revue 20/1953, s. 53–65 (114–119).

¹¹² CERMANOVÁ, P.: *Čechy na konci věků*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 64–65.

¹¹³ JAKOUBEK ze Stříbra: *Výklad na Zjevení Sv. Jana*. K vydání upravil František Šimek. Díl 1. Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV. SV. 18. V Praze, 1932. Nákladem Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV., zřízené při České akademii věd a umění v Praze. s. 605–606.

K popisu Babylona vykresluje apokalyptický obraz šelmy, draka a nevěstky. „Vezmi šelmu velikau, kteráž se protiví Kristu a jeho svatým, ukrutně mordující, a vezmi druhau šelmu s rohy Beránkovými, kteráž skrz bludy svodí a skrz lakomstvie, vezmi třetí ženu, nevěstku smilnau, nestydatau: to všecko spolu jest Babylon, o kterémž die Jan:“Padl, jest, padl jest Babylon.“¹¹⁴ Co znamenají jednotlivé symboly, jak jim rozumí Jakoubek?

V duchu středověkého pojetí je spojena postava šelmy s Antikristem. To, že je sedmihlavá, podle Jakoubka naznačuje v symbolické rovině odpočnutí (sedm dní běží člověk, osmého je odpočnutí). „Šelma, mající pokoj v zlosti, upokojenie a prospěch, jest jako osmá, takže nenie bázně božie před očima jich. A dobré svědomie, bojící se Boha, velikau těžkost má od té šelmy. Protož jest osmá, dokonalá, vrchu zlosti dosahující.“¹¹⁵

Popis pokračuje dále:“Deset rohuov deset králuov sau.“ A z těch povstane jeden, totiž moc veliká. „Všichni jednak křesťanští králové sau Antikristové, všichni následují života zhovadilého, aby živi byli rozkošně, před nimi aby klekali, krmí přieliš sobě mnoho strojí a poddané své laupie.“¹¹⁶ Deset rohů šelmy připomíná deset králů, kteří budou panovat na konci světa.

Druhá postava, drak představuje ďábla, který dává moc šelmě, která bude mluvit pod pokrytstvím veliké věci: „Drak totiž ďábel, had starý...po všem okršlku rozmocnila se šelma a bojuje proti voleným božím, kteříž by tyto pravdy, kteréž vyhlášeny sau v tomto královstvie, chtěli v jiných královstvích oznamovati, kázati a jiné učiti. Hned šelma s drakem proti tomu bojovati bude,

¹¹⁴ JAKOUBEK ze Stříbra: *Výklad na Zjevení Sv.Jana*. K vydání upravil František Šimek. Díl 1. Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV. SV. 18. V Praze, 1932. Nákladem Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV., zřízené při České akademii věd a umění v Praze. s.696. s. 605.

¹¹⁵ JAKOUBEK ze Stříbra: *Výklad na Zjevení Sv.Jana*. K vydání upravil František Šimek. Díl 2. Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV. SV. 19. V Praze, 1933. Nákladem Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV., zřízené při České akademii věd a umění v Praze. s.686 a s. 106.

¹¹⁶ JAKOUBEK ze Stříbra: *Výklad na Zjevení Sv.Jana*. K vydání upravil František Šimek. Díl 2. Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV. SV. 19. V Praze, 1933. Nákladem Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV., zřízené při České akademii věd a umění v Praze. s. 686 a s. 108.

do vězení dá a umrtví.“ V postavě druhé šelmy stojí služebník, svůdce, vyslaný na zem, aby zajistil vládu šelmě. „Drak totiž ďábel, had starý, kterýž proti ženě vody pustil, totiž lidi zhovadilé, k zkažení ženy, totiž cierkve svaté rytěřujícíe.“¹¹⁷ Církev je přirovnána ke „zkažené“ ženě, na jiných místech nazývané též jako nevěstka.

Představme si apokalyptický obraz, jak byl popisován nejen Jakoubkem ze Stříbra (ale i dalšími kazateli) v soudobé literatuře, či jak zazníval z kazatelen obyčejnému lidu, v realitě středověkého člověka. Apokalyptické obrazy, spojené s koncem světa, líčení dramatických scén, emotivní popisy hrozivé šelmy a draka, společně s všudypřítomnými známkami krize, musely nutně zanechat v myslích hluboce věřících lidí znepokojivý dojem. V tomto kontextu je možné vnímat i eschatologické myšlení věřících, obavy a očekávání příchodu Krista. (Obraz níže pochází z 15. století, znázorňuje tehdejší vnímání apokalyptických výjevů).

¹¹⁷ JAKOUBEK ze Stříbra: *Výklad na Zjevení Sv. Jana*. K vydání upravil František Šimek. Díl 1. Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV. SV. 18. V Praze, 1932. Nákladem Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV., zřízené při České akademii věd a umění v Praze. s. 696. a s.498-506.

Obrázek 7 Apokalypsa (Drak se sedmi hlavami od Albrechta Dürera)¹¹⁸

Personifikace šelmy Antikrista se stala skutečností již roku 1412, kdy Jakoubek ze Stříbra vystoupil s kvestií, jež navázala na milíčovskou a janovovskou vizi, předpokládající, že poslední hodina, kdy se objevilo mnoho Antikristů, již nastala.¹¹⁹ Antikrist nepříjde odjinud než z křesťanů, je nehodným křesťanem, stavějícím se proti Kristu Ježíši, buď činem, řečí a jednáním proti pravdě nebo proti moudrosti tím, že obrací svou duši jakýmkoli

¹¹⁸ Albrecht Dürer (21. května 1471 Norimberk – 6. dubna 1528 tamtéž). Apocalypse of St John - The Dragon with the Seven Heads . [online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z: <https://www.google.cz/search?q=antikrist+durer&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=fPtmUqa6E7KX0AXR6IGoBw&ved=0CHEQsAQ&biw=1280&bih=827> nebo http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Albrecht_D%C3%BCrer,_Apocalypse_of_St_John,_The_Dragon_with_the_Seven_Heads.JPG.

¹¹⁹ 1 Janův 2,18-19.

způsobem k marnosti, nebo proti lásce tím, že se dopouští bezbožnosti. Tak dospěl společně s Husem k závěru, že nejvyšší Antikrist je papež.¹²⁰ Hus se podle Jakoubka postavil jako kazatel na pokyn Pána proti Antikristovi jako Boží mučedník, jichž doba potřebuje, a kteří bojují proti odchylkám od praxe prvotní církve.

Jakoubkův Antikrist je zakryt apokalyptickými projevy, které jak říká: „Zlým zatmievají a zapečetujú (tajné věci), ale voleným otvierajú se, aby poznali a zposobili se k nebezpečenstvím a k bedlivosti a k vejstraze, aby ujíti mohli od tváří nebezpečenství!“ Smysl Apokalypsy není strašit věřící nastávajícími hrůzami, ale dát naději do budoucna: „Dává radu věrným, kterak po temnostech světlo budau mieti a po zarmutku věčné potěšení.“¹²¹

Přímou odpověď na otázku, kdo je postavou Antikrista, v jeho díle nenalezneme. Neoznačuje za Antikrista nikoho určitého, ačkoliv ho umísťuje do řad křesťanských a nutno po něm pátrat dokonce v nejvyšších řadách kléru. Odmítal poukázat na nějakého konkrétního papeže nebo antipapeže, vtělením Antikrista není jeden určitý papež, ale všechny osoby, které postupně do papežského úřadu nastupují.¹²²

Jak budeme mít možnost posoudit dále, ztotožnil se s Mikulášem Biskupcem z Pelhřimova, kdy ohniskem pohledu Cermanové¹²³ proti Antikristovi prosazoval zejména boj duchovní, který měli vést hlavně a především kazatelé.

Jakoubkův odkaz husitství má zásadní význam, je považován za největší teologickou autoritu husitského hnutí. Pro jeho umírněné názory byl rovněž pokládán za osobnost schopnou

¹²⁰ SEDLÁK, J. *Jan Hus*, c.d., Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1915. ISBN neuvedeno.

¹²¹ JAKOUBEK ze Stříbra: *Výklad na Zjevení Sv. Jana*. K vydání upravil František Šimek. Díl 2. Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV. SV. 19. V Praze, 1933. Nákladem Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV., zřízené při České akademii věd a umění v Praze. s. 686 a s.593-600.

¹²² BARTOŠ, F. M. *Betlémská kázání Jakoubka ze Stříbra z let 1415–1416*. In: Theologická příloha Křesťanské revue 20/1953, s. 53–65 (114–119).

¹²³ CERMANOVÁ, P.: *Čechy na konci věků*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 63-67

zprostředkovat dialog mezi konzervativci a chiliastickým táborem husitů.

4.2 Husitská revoluce a Táborská konfese

Smrtí Husovou byla celková revoluční nálada ve společnosti nesmírně posílena. Smrt Mistra Jana vyvolala šokovou vlnu, která přešla přes země Koruny české se značným ohlasem, ačkoliv pro tehdejší Kostnici znamenala pouze smrt dalšího heretika. Smrt vyvolala protestní dopis většiny šlechty království, rovněž zapůsobila jako katalyzátor liturgické obnovy. Již roku 1415 byl kalich pro laiky obnoven a rychle získal takovou podporu široké veřejnosti, že se stal symbolem reformního hnutí až do jeho potlačení po bitvě na Bílé hoře v roce 1620.¹²⁴

Husitská revoluce začala 30.července 1419 převratem na Novém Městě Pražském. Nespokojení husité, vedení radikálním kazatelem Janem Želivským, svrhli z oken novoměstské radnice nenáviděné konšely a na místě je ubili. Záhy, 16. srpna téhož roku, zemřel král Václav IV. Jeho smrt pochopily davy jako příznak blížícího se konce světa a v touze uspišit nástup Božího království zaútočili na kostely i kláštery. Nový král Zikmund Lucemburský si vyžádal podporu papežovu, 17. března 1420 na říšském sněmu ve Vratislavi veřejně vyhlásil křížovou výpravu proti husitům, tzv. kruciátu. Pražští husité se rozhodli vojensky vzdorovat, útok na Žižkovo sídlo na Vítkově hoře v Praze byl ukončen neúspěchem a následným rozpadem křížácké výpravy.¹²⁵

V Praze byl přijat společný husitský program, nazývaný čtyři artikuly pražské, který představoval přijímání kalicha, svobodné kázání slova božího, trestání smrtelných hříchů a zákaz

¹²⁴ HOLETON, B. *O felix Bohemia-O felix Constantia. Liturgická úcta Mistra Jana Husa.* s. 154-161In: LÁŠEK, J. B. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi.* Sborník z mezinárodního sympozia, konaného 22. - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5. s. 155.

¹²⁵ ČORNEJ, P. *Historie českých zemí.* 4.vyd. Praha: Fragment, 2009. ISBN:978-80-253-0919-3. Nestránkováno.

světského panování církve, tedy zábor jejích statků a zákaz zásahu do světské politiky.

Jakkoliv se husitství, zejména v počátcích, mohlo jevit jako jednotný názorový proud, opak byl pravdou. Již záhy se ukázalo, že v hnutí samotném vznikají různé názorové skupiny. Jak připomíná Kadlec,¹²⁶ ačkoliv jméno Husovo spojovalo hnutí husitské v jednotu v patetické podobě odporu vůči nepřátelům reformace, když přišel čas jednat a uvést učení v život, ukázalo se, že směrnice dosavadní činnosti Husovy nestačí, a jeho posmrtná autorita není dost mocná na to, aby zažehnala nejednotnost sil hnutí.

Slavík¹²⁷ upozorňuje na sociologický kontext hnutí, jak praví, ve chvíli, kdy vzplane revoluce, vyjde najevo, že ohrožuje věci, které část revolucionářů pokládá za nedoknutelné, jelikož je s nimi spojen vlastní zájem, vzniká dělení na revolucionáře mírné a nesmiřitelné. Toto tvrzení potvrdila i realita husitského hnutí. Nově vznikající revoluční strany, rozdělené na pražské a táborské křídlo, se lišily rozdíly v oblasti sociální, hospodářské i náboženské.

Mírnější strana, nazývaná pražskou, sdružovala přímé stoupence složené z dobře situovaných vrstev šlechty, obyvatelstva měst, inteligence, reprezentované především univerzitou. Šlechta představovala část revolučního živlu, spjatou svým politickým a sociálním postavením s vládou, proti níž revoluce směřovala.¹²⁸ Tato skupina se zasazovala pouze o určité opravy v církvi poukazující na to, že jsou dobrými katolíky. Důležité místo ve straně zastávala pražská univerzita jako strážkyně odkazu Husova. Ale ani ta nebyla jednotná. Proti radikálnější straně Mistra Jakoubka ze Stříbra, Husova „pomocníka v evangeliu“, vzniklo konzervativnější křídlo Mistra Jana z Příbramě, které považovalo dohodu s církví za nutnou.

¹²⁶ KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin*. 1.vyd.Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4. s. 268.

¹²⁷ SLAVÍK, J. *Husitská revoluce. Studie historicko-sociologická*. Praha: Orbis, 1934. s. 69, 89.

¹²⁸ SLAVÍK, J. *Husitská revoluce. Studie historicko-sociologická*. Praha: Orbis, 1934. s. 83.

Další křídlo revoluce tvořilo obyvatelstvo, lid selský, pod vedením kněze Jana Želivského, hnutí mnohem radikálnějších požadavků. Bouřlivé řeči Želivského, plné bojových výzev a překypující starozákonními obrazy o kruté Boží pomstě, stíhající hříšníky, byly signálem k povstání proti „babylónské nevěstce“ tj. proti znemravnělému a panovačnému kléru.

V revolučním kvasu vznikla strana husitská v jižních Čechách, tato skupina tvořila nesmlouvavou průbojnou reformní skupinu. Podle města Tábora, kde spolek založili, se nazývali Táborští. Jejich nespokojenost s kompromisním postojem pražských husitů, stejně jako vliv eschatologických myšlenek o nastupujícím konci světa a příchodu tisícileté říše Kristovy na zemi (a následném zklámaní když roku 1420 nepřišel), vedla Tábořské k bojovnému bratrstvu, které se stalo mečem husitské revoluce, odrážející útoky křižáctva. Zde je na místě poznamenat, jak uvádí Cermanová¹²⁹, že to, že se proroctví nenaplnilo, nevedlo k jeho zpochybnění. Ba právě naopak, objevila se nová aktualizace konce světa tak, jak již mnohokrát a upevnila myšlenku teologického pojetí času.

Táborité daleko více než ostatní husité přilnuli k učení Viklefovu a jeho zásady uváděli důsledně do reality. Odmítali víru v očistec, čímž za zbytečné považovali almužny a mše za zemřelé, odstranili svátosti, obrazy, zrušili svátky mimo neděle. Táborští zcela odmítali návrat do církve. Společně s dalšími husitskými stranami podpořili čtyři artikuly pražské.¹³⁰

Táborité dokonce zřídili samostatnou církevní organizaci a v roce 1420 uvedli do svého čela Mikuláše Biskupce z Pelhřimova, jako biskupa zvoleného od kněží. Ten byl významným teologem a vůdcem tábořské církve.¹³¹ Ve svém smýšlení o Antikristu se zařadil vedle Matěje z Janova a Jakoubka ze Stříbra. Ztotožnil se

¹²⁹ CERMANOVÁ, P.: Čechy na konci věků. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6.

¹³⁰ KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin*. 1.vyd.Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4. s. 270-271.

¹³¹ CERMANOVÁ, P.: Čechy na konci věků. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 53.

s jejich názory, že proti pravdě a hodnotám Kristovým stojí Antikrist.¹³²

Mikuláš z Pelhřimova byl významným teologem a vůdcem tábořské církve,¹³³ s českými reformátory z řad učenců se setkal v univerzitním prostředí pražské univerzity, kde v roce 1409 dosáhl hodnosti bakaláře svobodných umění. V březnu 1420 se přiřadil mezi skupinku kněží, kteří spolu s Mikulášem z Husi a Janem Žižkou odešli z Plzně do Tábora.

V roce 1431 se Mikuláš v disputaci na půdě Karolina ostře střetl s Janem Rokycanou, v důsledku toho vypracoval své nejpůsobivější dílo *Confessio Taboritarum*.¹³⁴

Tábořská konfese (Vyznání a obrana Táborů)¹³⁵ je teologickým dílem, vyjádřením podstaty tábořské věrouky z pera nejvýznamnějšího teologa tábořské církve Mikuláše Biskupce z Pelhřimova.

Samotný text je postaven na pojmu Boží zákon, chápán jako závazná norma společenského života zakládající podmínky pro nápravu společenských a mezilidských vztahů. „*Biskupec chápal Antikrista jako společenství všech špatných, congregacio malorum.*“¹³⁶ Do tohoto pojmu, ale zahrnoval mnohem více. Měl na mysli celý svět s jeho marností, hříchy a nástrahami.¹³⁷

Jedním z klíčových bodů (společných s pražskou stranou) se stal kalich související s eucharistií, tj. svátostí oltářní neboli přijímáním. Táboři i pražané přijímali podobojí (i když rozdílným způsobem), tedy přijímali tělo i krev Páně pod způsobou chleba i vína.

¹³² CERMANOVÁ, P.: Čechy na konci věků. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 53-59.

¹³³ KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin*. 1.vyd.Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4. s. 270-271.

¹³⁴ MIKULÁŠ Z PELHŘIMOVA: *Vyznání a obrana Táborů*, Praha: Nakladatelství Československé Akademie věd 1972, str. 35 - 37.

¹³⁵ MIKULÁŠ Z PELHŘIMOVA: *Vyznání a obrana Táborů*, Praha: Nakladatelství Československé Akademie věd 1972, str. 35 - 37.

¹³⁶ CERMANOVÁ, P.: Čechy na konci věků. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 65.

¹³⁷ CERMANOVÁ, P.: Čechy na konci věků. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 65.

Pražané přijímali podle transsubstanciační nauky¹³⁸, kdežto táboři se přiklonili k remanenčnímu stanovisku a na Táboře bylo dovolené přijímání z kalicha i pro děti a nemluvňata.

O podobojí hovoří Soukup¹³⁹ jako o praktice, ale i vizuálním symbolu. Spojuje podobojí s vyjádřením husitské vzpoury vůči autoritě, laický kalich je vyjádřením autority *lex divina*.¹⁴⁰ Požadavek na přijímání podobojí silně zazníval již z úst Jakoubka ze Stříbra, pro kterého bylo podobojí více souzněním s prvotní církví, než vyjádřením zbožnosti.

U svátosti pokání táboři odmítali jako zprostředkovatele klerika naslouchajícího zpovědi hřešícího křesťana a upřednostňovali intimitu privátního pokání před Bohem. Bylo odmítáno uctívání svatých a s tím spojený kult svatořečených, dále vzývání, dary i obětiny svatým a přímluvné modlitby k nim. Tábořské svátky byly omezeny na neděle. Důsledně přijali pouze křest. Manželství i svátost oltářní a ostatní s výhradami.

Bohoslužba v tábořské podobě obsahovala modlitby, ale pouze k Bohu, zpěv i biblické čtení v mateřském jazyce a časté přijímání.

Otázkou častého přijímání ve vztahu k sílicí moci Antikristově se zabývá Cermanová¹⁴¹ v souvislosti s osobou Matěje z Janova, který časté přijímání chápal jako prostředek zabraňující negativním silám šířit se na světě.

V souvislosti s Tábořskou konfesí zmiňme Jednotu bratrskou, ačkoliv vznikne o několik let později, bývá reflektována jako teologická radikalizace táborství s odkazem na Mikuláše z Pelhřimova, zvaného také Biskupec, který ve sporech s pražskými univerzitními mistry propracoval tábořskou nauku.¹⁴²

Revolučnímu hnutí byla zasazena smrtelná rána 30. května 1434, kdy byli radikálové v bitvě u Lipan poraženi spojenými

¹³⁸ Proměnění chleba a vína v tělo a krev Krista.

¹³⁹ SOUKUP, P. *Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stříbra*. 1.vyd. Praha: Filosofia, 2011. ISBN 978-80-7007-359-9. s. 118-119.

¹⁴⁰ Z ustanovení Boží autority.

¹⁴¹ CERMANOVÁ, P.: *Čechy na konci věků*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 53.

¹⁴² MOLNÁR, A. *Pohyb teologického myšlení*. 1.vyd. Praha: Kalich, 1982. ISBN neuvedeno. s. 156.

silami katolické reakce a husitské pravice. Pak následovaly rychle za sebou události směřující ke konečné likvidaci hnutí, roku 1436 byl uveden na trůn král Zikmund, když stvrdil přísahou, že bude dodržovat okleštěné husitské požadavky, tzv. basilejská kompaktáta¹⁴³, na nichž se shodla husitská pravice po lipanské bitvě s basilejským koncilem. Na podzim následujícího roku byla dobита poslední bašta revolučních vojsk, vedených Janem Roháčem z Dubé, tvrz Sión u Kutné Hory. Tím bylo revoluční hnutí definitivně udušeno. Nastala doba postupující reakce a úporných bojů o záchranu posledních zisků revolučního hnutí.¹⁴⁴

V oblasti ideologické byl po Lipanech někdejší husitský radikalismus nahrazen oficiální utrakvistickou církví.¹⁴⁵ Protože však utrakvismus, přes svou kompromisnost, byl symbolem revolučních vymožeností, museli utrakvisté těžce bojovat s Římem o svou existenci. Představitelé reakce věděli, že se přes tlak katolických sil nepodařilo zničit husitské ideály. Dědictví revolučního hnutí žilo stále mezi lidovými masami, které uchovávaly jeho živou tradici.

Úder proti Táborské konfesi představuje sněmovní usnesení z roku 1444, jímž se Táborská konfese ocitla mimo legální záruky dané Jihlavskými kompaktáty. Kapitulace Tábora vynucená v r. 1452 vojskem Jiřího z Poděbrad konečný zánik táborství jen dovršila.

4.3 Antikrist a eschatologie v husitství

Názory na Antikrista za husitských válek i po nich zůstávají obdobné jako za Matěje z Janova a Jakoubka ze Stříbra, jen nositelé apokalyptických názvů se mění.

¹⁴³ Basilejská kompaktáta (nebo též Jihlavská) jsou výsledkem ujednání mezi basilejským koncilem a zástupci husitských Čech v roce 1436. Klíčovým bodem bylo přijímání podobojí (kalicha) pro všechny příslušníky utrakvistických frakcí církve.

¹⁴⁴ ČORNEJ, P. *Historie českých zemí*. 4.vyd. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0919-3.

¹⁴⁵ Utrakvismus neboli přijímání pod obojí způsobu (taktéž kališníci).

K širokým vrstvám obyčejného lidu se dostávalo poselství, že „Antikristova vláda se musí zhroutit pod náporom slova Pána Ježíše, ačkoliv se nemohla zhroutit pod náporom mocností tohoto světa.“¹⁴⁶ Pro větší část obyvatelstva byla otázka Antikrista vyřešena tím, že se odhalila identita – papež, jeho kurie, ministři, duchovenstvo nižší a vyšší. V dobách křižáckých proti Čechům byl král Zikmund prohlašován za draka ryšavého a Praha platila za Babylón, nevěstku babylónskou.

Bojovat v obraně proti tyranskému vladaři je však podmíněno vůli lidu skoncovat s hříchem. Ve velké bitvě proti Antikristu je Kristus hlavním válečníkem a žádá důvěrnou odevzdanost.

Obrázek 8 Zikmund Lucemburský jako apokalyptický drak (zdroj¹⁴⁷)

Zatímco u stoupenců husitů platilo, že Antikrist již přišel a doba Antikrista je realitou v čele s nejvyšším Antikristem

¹⁴⁶ MOLNÁR, A. *Acta reformationem Bohemicam illustrantia. Příspěvky k dějinám utrakvismu. 1.vyd.* Praha: Kalich, 1978. ISBN nevedeno. s. 17.

¹⁴⁷ Zdroj: [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupný z: http://www.slu.cz/slu/cz/projekty/webs/popularizace/poster/3-cyklus/0116_3-poster.pdf

papežem, v některých teologických kruzích¹⁴⁸ byl šířen názor, že Antikrist přijde ohlášen hrůzami kosmickými.¹⁴⁹

Narůstaly obavy, že není daleko doba, kdy bude svržen Antikrist do propasti a přijde soudný den, čehož se mnozí obávali více než samotného Antikrista. U některých teologů a menších skupin, především na venkově, byly živeny věštby a eschatologické vize.

Táborští chiliasté hlásali, že „*po několika dnech bude den súdný*“¹⁵⁰, jak očekávali v roce 1420.¹⁵¹ Očekávání příchodu Krista nebylo v těchto dobách ojedinělé, husitská literatura dokládá, že existenciální prožitek konce epochy nabýval husitstvím specifické podoby. Nevyústil v prožívání úzkosti konce světa pasivním čekáním na seslání Nového Jeruzaléma, ale v kontextu formujícího se husitského boje za nové uspořádání církve a společnosti fungoval jako výzva, podnět postavit se Antikristovi a ubránit se vlastním činem příchodu apokalyptické katastrofy. U konkrétních autorů nabýval ovšem tento čin různého modelu.¹⁵²

V této době, pod vlivem eschatologických vizí se tisíce věřících setkávaly na „horách“, jimž dávaly biblická jména a na nichž slavily prostou bohoslužbu učením z Bible. Shromáždění probíhala v extatickém ovzduší, v němž účastníci patrně cítili, že jsou přítomni naplňování biblických zaslíbení. „*I stane se v posledních dnech, že se hora Hospodinova domu bude tyčit nad vrcholky hor, bude povznesena nad pahorky a budou k ní proudit všechny pronárody. Mnohé národy půjdou a budou se pobízet: Pojd'te, vystupme na horu Hospodinovu, do domu Boha Jákovova. Bude nás učit svým cestám a my po jeho stezkách budeme chodit.*“¹⁵³

¹⁴⁸ Především spojených se jmény Adsonoa a Mandevillovým rukopisem.

¹⁴⁹ CHYTIL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918. (Třída I, číslo 59). s. 187.

¹⁵⁰ MOLNÁR, A. *Acta reformationem Bohemicam illustrantia. Příspěvky k dějinám utrakvismu*. Praha: Kalich, 1978. s. 18.

¹⁵¹ Od této perspektivy se distancoval Mikuláš z Pelhřimova.

¹⁵² PETRŮ, E. *Středověký chiliasmus jako existenciální prožitek konce doby*. [online]. 2013 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: [www: http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/CLKT1/5.pdf](http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/CLKT1/5.pdf).

¹⁵³ BOUBÍN, J. *Petr Chelčický, myslitel a reformátor*. Velké postavy českých dějin. Svazek 5. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-654-. s. 23.

Dostupný z: <http://www.ivysehhrad.cz/userfiles/file/ukazky/a3ef9349.pdf>.

Je však nezbytné dodat, že s pokračujícím obdobím končícího středověku Antikrist ve společnosti bývá vnímán s menšími obavami. Ďáblové, čerti, luciferové ztráceli respekt, což se objevilo taktéž v literatuře té doby, nevyjímaje divadlo i výtvarné umění, které zobrazovalo v mnohých případech látku komicky.

5. Idea Antikrista v díle Petra Chelčického

V určování základních dat o působení Petra Chelčického panují nejasnosti. Jak uvádí Petrů: „Z jeho spisů se dozvídáme, že žil v jižních Čechách na zlomu 14. a 15. století“,¹⁵⁴ na základě nemnoha indicií lze život Petra Chelčického zařadit mezi léta 1380 (1390) až 1460. V tomto období se odehrály klíčové události doby: „Chelčický byl svědkem husitských válek, poté restaurace královské moci a znovu dalšího dlouhého bezkráloví stejně jako závratného politického vzestupu Jiřího z Poděbrad.“¹⁵⁵

Názorové zrání Chelčického bylo ovlivněno mnoha velkými osobnostmi doby, neboť při svých návštěvách Prahy, ač sám nevzdělaný, se setkával s univerzitními mistry a stýkal se s mnoha představiteli českého reformního hnutí. Mimo jiné pravděpodobně i s Janem Husem. Zajímal se o díla Viklefova, názorově se s nimi však zčásti rozcházel, neboť jeho filozofií bylo neřešit revoluční situaci v Čechách násilně. S některými husitskými názory se shoduje, je proti světskému majetku a moci kněží. Ale zároveň, jak dokládá Cermanová¹⁵⁶, odsuzuje svobodná umění a vystupuje proti světské vzdělanosti, která odvádí od boje proti Antikristu a je přesvědčen o výlučnosti Písma, jako zdroje vědění.

Ve 20. letech 15. století polemizoval s Jakoubkem ze Stříbra a později s Janem Rokycanou, se kterým se pravděpodobně názorově sblížil až v 50. letech 15. století, byl také pro neválečné řešení náboženských a politických rozporů. Chelčický stál mimo strany, které bojovaly na českém území. Zaujímal k nim kritický postoj, ať ke katolíkům nebo husitům, nejbližší měl patrně k táborství, Chelčický se sám „přiznává, že táborství je mu

¹⁵⁴ PETRŮ, E. *Doslov*. In: CHELČICKÝ, P. *Ze sítě víry: o rotách, o každé zvláště*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0218-8. s. 155.

¹⁵⁵ BOUBÍN, J. *Komentář*. In: CHELČICKÝ, P. *Sít' víry*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-560-3. s. 337-338.

¹⁵⁶ CERMANOVÁ, P.: *Čechy na konci věků*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 66.

nejbližší ze všech tehdejších stran, stojí opodál zápolení stran, jimž vytýká rozpolcení ‚lidu božího‘, jeho roztrhání v roty.“¹⁵⁷

Na sklonku Chelčického působení se kolem něho „vytvořil okruh žáků a přívrženců v nejbližším okolí i v dosahu vzdálenějšího vilémovského kláštera.“¹⁵⁸

Eschatologické myšlení o věcech posledních je tématem, které se v Chelčického díle opakovaně vrací, podnícené konkrétními událostmi, jako tomu bylo kolem bitvy u Lipan.¹⁵⁹ Ne jinak tomu bylo v případě spisu o Šelmě a obrazu jejím, jehož vznik se datuje do této doby.

Představa Chelčického o šelmě Antikristu je založena na symbolismu, jeho Antikrist není zahalen v mystickou podobu, je zcela zjevný, Antikristem je ten „*kdo se prakticky vydává za Boha, kdo si troufale osobuje pravomoci Ježíše Krista a kdo usiluje o zničení Kristovy církve.*“¹⁶⁰ Tedy dvě nejvyšší osoby společnosti, papež a císař, přičemž větší díl viny Chelčický hledá na straně papežově.¹⁶¹ V některých pasážích to říká doslovně: „*Kterak se jest Ďábel oděl v něho a jeho také oděl v své rúcho, a my naň hlediece nemněli jsme, by to byl největší Antikrist na římské stolici! Ale když jest odkryt a čepici poctivú snichu s něho, tak spatřichme, že to není Buoh zemský, ale Antikrist přikrytý!*“¹⁶² Jak uvádí Cermanová,¹⁶³ v učení Petra Chelčického nešlo vůbec o to, kdo moc vykonává, moc sama byla pro něj sama o sobě Antikristem, pramenem zla, který neměl v ideální duchovní komunitě své místo.

¹⁵⁷ FOUSTKA, R. N. *Politické názory Petra Chelčického*. Praha: Práce, 1948. ISBN neuvedeno. s. 60.

¹⁵⁸ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Díl 2, H-L, část 1, H-J*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993, s. 405.

¹⁵⁹ PETRŮ, E. *Středověký chiliasmus jako existenciální prožitek konce doby*. [online]. 2013 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: [www: http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/CLKT1/5.pdf](http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/CLKT1/5.pdf).

¹⁶⁰ BOUBÍN, J. *Komentář*. In: CHELČICKÝ, P. *Sít víry*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-560-3. s. 351.

¹⁶¹ BOUBÍN, J. *Petr Chelčický, myslitel a reformátor. Velké postavy českých dějin*. Svazek 5. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-654. s. 28. [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupný z: [ttp://www.ivysehrad.cz/userfiles/file/ukazky/a3ef9349.pdf](http://www.ivysehrad.cz/userfiles/file/ukazky/a3ef9349.pdf).

¹⁶² BOUBÍN, J. *Petr Chelčický, myslitel a reformátor. Velké postavy českých dějin*. Svazek 5. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-654. s. 23. [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupný z: [ttp://www.ivysehrad.cz/userfiles/file/ukazky/a3ef9349.pdf](http://www.ivysehrad.cz/userfiles/file/ukazky/a3ef9349.pdf).

¹⁶³ CERMANOVÁ, P.: *Čechy na konci věků*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6. s. 229.

Antikrist je prakticky celá církevní hierarchie. „A že Antikrist, jsa na miestě a v úřadech apoštolských, pln jsa ducha ďábelského, všecky věci přitáhl jest k sobě skrze svůj duch odporný Kristovi, aby obrázení byli skrze duch zlostný Antikristův.“¹⁶⁴ Následek jeho přítomnosti v církvi je bohatství církve, pýcha, svatokupectví, „život sodomský“, dokonce úplné obrázení smyslu Písma: „Takéž Písmo svaté Antikrist v nic jest obrátil, nechtě, aby jemu říekali Antikrist, ale cierkev svatá.“¹⁶⁵

V definici Antikrista se Chelčický neomezuje na církevní hodnostáře, zahrnuje lidi z ostatních vrstev, kteří vyznávají Kristovy skutky jen pomocí slov.

Chelčický poměřuje církev ideálem doby apoštolské, oproti které staví církev „poslední“. Chelčický má za to, že Antikrist ovládl společnost během historie lidstva celou. Na druhou stranu ale věří, že Antikrist bude poražen v boji s Bohem, který s ním nebude mít slitování. Kristus a Antikrist se liší v cílech plnění svých požadavků. Zatímco Kristus „nepočítá s přinucením ke svému plnění“, Antikrist „je přímo předpokládá.“¹⁶⁶

Podrobně a konkrétně uvažuje o tom, co může soudobý křesťan chápat jako Antikrista či šelmu, a to zcela v duchu středověkého pojetí a alegorie, neváhá spojit postavu Šelmy se zcela různými jevy soudobé skutečnosti.

Chelčický čerpá především z Apokalypsy a z výkladů k ní. Zaobírá se podobenstvími apokalyptických rozměrů. Antikristem je mu nejenom šelma veliká z moře, ale také šelma vystupující ze země, zde hledá souvislost s obrazy Apokalypsy u Velislava.¹⁶⁷

Veliká šelma je na místě, které patří Bohu, a ti kteří se jí poddali, a klaní se před ní, jedna šelma jsou. Chelčický líčí cestu Antikrista: „*Nejprve sladkými řečemi, pochlebenstvím, křivými sliby, lstivými vtipy, bludnými učenými, potom tvrdým*

¹⁶⁴ CHELČICKÝ P. *Jiná řeč o šelmě*. In: PETRŮ, E.: *Petra Chelčického Řeč o šelmě a obrazu jejím*. Dizertační práce. FF UP, Olomouc, 1952, s. 81.

¹⁶⁵ CHELČICKÝ P. *Jiná řeč o šelmě*. In: PETRŮ, E.: *Petra Chelčického Řeč o šelmě a obrazu jejím*. Dizertační práce. FF UP, Olomouc, 1952, s. 87.

¹⁶⁶ FOUSTKA, R. N. *Politické názory Petra Chelčického*. Praha: Práce, 1948.

¹⁶⁷ Velislavova bible (1325-1349), ojedinělá obrazová bible středověku.

příkázováním, pak mocí ukrutnú, puzení.“ Druhá šelma, vystupující ze země: *“Pokrytá s rohy beránkovými káže klaněti se první šelmě, činí znamení, a rozdává znamení na ruce neb na čele. Obraz šelmy jest pokrytství její, přikryta jest svatosti křivou.*“ Výklad, který pojednává o šelmě sedmihlavé a nevěstce babylónské se shoduje s obvyklými výklady (např. Výkladem Zjevení) až na to, že Chelčický vykládá svůj názor o lidu, který dělí na „jedny duchovní a druhé světské“. Ti duchovního stavu jsou zlí, pokrytí, tělesní, od Krista daleko poběhlí.¹⁶⁸

Jeho pojetí Antikrista oproti předchůdcům nepřináší nový pohled, myšlenky zůstávají v praktické rovině zasazení Antikrista do současnosti, v otázce apokalyptického výkladu šelmy a obrazu jejího v mnohém souhlasí s Výkladem Zjevení, že Antikrist je papež, ale detaily nepřejímá.

Skutečný boj proti Antikristu podle Chelčického není bojem mezi dobrými a zlými postavami, ale hlavně střetem mezi dobrem a zlem uvnitř každého člověka. Zápas proti Antikristu proto bojuje každý člověk především ve vlastním nitru, uvnitř sebe.¹⁶⁹

¹⁶⁸ CHYTIL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918. (Třída I, číslo 59). s. 121.

¹⁶⁹ BOUBÍN, J: *Petr Chelčický, myslitel a reformátor*. Velké postavy českých dějin. Svazek 5.

Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-654. s. 23.

[online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupný z: <http://www.ivysehrad.cz/userfiles/file/ukazky/a3ef9349.pdf>.

6. Učení o Antikristu v počátcích Jednoty bratrské, učení Jana Rokycana

Jan Rokycana¹⁷⁰ studoval u rokycanských augustiniánů, následně na univerzitě v Praze, kde ho vedle Jana Husa ovlivnil zejména Jakoubek ze Stříbra. V roce 1415 se stal bakalářem svobodných umění. Jan Rokycana představoval typ učeného teologa obracejícího se k lidem nižších stavů a nižšího vzdělání. Rokycana patřil k umírněnému střednímu křídlu husitské reformace, do utrakvistické církve, která se stala zavedenou českou církví během vlády Jiřího z Poděbrad a později splynula s Jednotou bratrskou.¹⁷¹

Rokycanova osobnost je nejvýznamněji spjata se zápasem o konsolidaci a sjednocení českého utrakvismu¹⁷² v situaci, kterou otevírá bitva u Lipan v roce 1434. Jako mluvčí utrakvistů usiloval o udržení zbytků vymožeností, vybojovaných husitským revolučním hnutím, proti sílícímu náporu domácí i zahraniční katolické reakce.

Na basilejském koncilu v roce 1433 i v dalších jednáních výrazně hájil přijímání z kalicha.

Český utrakvimus tvořil většinovou církev v Čechách, ve své podstatě je považován za tradiční, držel se katolického učení o svátostech a útočil na ty skupiny, které chtěly opustit liturgické praktiky středověké církve. Ani svátky nedošly výrazné obměny, mimo obnovu kalicha a přijímání všech pokřtěných.¹⁷³

Rokycana byl roku 1427 při převratu v Praze prvně ustanoven správcem duchovenstva podobojí a po smrti Jakoubka ze

¹⁷⁰ Narodil se mezi lety 1390-1397.

¹⁷¹ OTEC CYRIL. Viklef, *Hus a problém autority*.s.104-114. In: *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Sborník z mezinárodního sympozia, konaného 22. - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5.

¹⁷² Utrakvismus - náboženský, duchovní směr zrozený na české půdě před Husovou smrtí, jehož hlavním symbolem bylo přijímání konsekrované svátosti krve Kristovy i pro laiky tzv. podobojí.

¹⁷³ HOLETON, D. O felix Bohemia – O felix Constantia. Liturgická úcta Mistra Jana Husa. s. 154-162. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Sborník z mezinárodního sympozia, konaného 22. - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5.

Stříbra v roce 1429 se stal skutečným vůdcem pražské strany.¹⁷⁴ Od roku 1435 vystupuje jako zvolený arcibiskup Pražský, přestože nebyl obecnou církví v této hodnosti uznán přes sliby císaře Zikmunda. Hájil dodržování kompaktát jako základní podmínku náboženského smíru v zemi, zejména přiznání nároků na přijímání z kalicha pro všechny členy církve.

V letech 1443 až 1444 bylo táborství zemským sněmem odsouzeno a zbaveno právní opory a zákonnosti. Kapitulací Tábora 1.září 1452 a uvězněním tábořských kněží bylo sjednocování utrakvistické církve završeno, Rokycana mohl dokončit novou vnitřní organizaci, již začal zavádět počátkem čtyřicátých let v oblastech, které tehdy uznávaly jeho autoritu.

Rokycana je výrazným kazatelem, pod jehož kazatelnou vznikají počátky Jednoty bratrské. Káže o Antikristu, který *"přišel ve velikém svodu nepravosti a svět ustavil v bludu a ve lži."*¹⁷⁵ Antikrist dokonce vstoupil i do svátostí a používá je ve svůj prospěch, když svádí křesťany, aby je užívali nehodně. Takoví křesťané pak žijí v sebeklamu, když si myslí, že jejich skutky mají před Bohem záslužnou hodnotu. Křesťanská církev ztratila světlo pravdy (je v zavedení Antikristově), její kněží jsou kněží zlí, kteří své kněžství získali svatokupectvím a jsou zkaženi hříchem, takže vedou lid do záhuby.

Rokycana přirovnával kněžstvo k „hovadnému“ lidu a apokalyptické nevěstce, sedící na šelmě v rukou se zlatým koflíkem apoštolského úřadu, naplněným jedem falešného učení:¹⁷⁶ *“V mnohém lidu v Praze mluvili, to písmo přivodíce na ně sv. Jana Zjevení o nevěstce, kteráž sedie na šelmě, jież se velmi sv. Jan podivil a kterak se usadila na tom lidu hovadném pod jménem úředníkuov církve svaté, držiec v ruce své koflík zlatý, plný ohavnosti — to jest v moci úřadu svého plno učenie cizoložného —*

¹⁷⁴ ČERNÁ, M. A., ČORNEJ, P., KLOSOVÁ, M. *Staré letopisy, Prameny dějin českých, nová rada, II. díl.* CMS, Filosofía, Praha 2003. s. 67.

¹⁷⁵ ARCHÍV jednoty bratrské. [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupné z: http://archive.org/stream/aktyjednotybratr01bidluoft/aktyjednotybratr01bidluoft_djvu.txt.

¹⁷⁶ MÜLLER, J. F. *Dějiny Jednoty bratrské.* Díl1.Praha: Jednota bratrská – Reichl, 1923. s. 27.

*a kterak všickni takoví, od papeže až do nejnižšieho kněze, kteříž neostřiehají řeče božích a ducha božieho nemají, jsou ta nevěstka, a tak dále mluvili, že se jich mnoho holí, ale málo světí, takt jest málo svěcených, jakož jich málo, ješto by pána Krista v skutcích následovali, a nad to více mluveno hlasem velikým mnohému lidu, že v to kněžstvo kacírsky vcházejí, a příjduce zase kacírství plodie.*¹⁷⁷

Rokycanovy útoky na kněžstvo zesílily za krále Ladislava Pohrobka: „Kněží zle vcházejí v kněžství... a řídko se nahodí kněz bez hříchu smrtelného.“¹⁷⁸

Vývoj myšlenek Rokycana v následných letech vedl ke snižování napětí ve vztahu ke katolické církvi. Jak poznamenává Loskot¹⁷⁹ Rokycana nezapomínal na ideje reformace, ale opatrným připojením katolických klausulí hleděl „jim ujmouti hrot kacírství.“ Stálé smlouvání s Římem je mu vytýkáno, stejně jako opuštění Husova stanoviska odmítající kompromis, a důvěra v to, že církev uzná dílo revoluce, i tak okleštěné, jako je v kompaktátech.

V pozdější době kazatelství Rokycana pozměnil slova a význam kázání, smýšlel a mluvil církevněji než v době svého odstrčení za Ladislava. Ústup od programu universální obnovy církve byl vyčítán Rokycanovi i jinými theology.¹⁸⁰

Rokycana¹⁸¹ přesto, že stál u samotného zrodu Jednoty, nebyl uvnitř dění, dokonce přerušil s nově vznikající Jednotou bratrskou styky, které se nepodařilo již nikdy navázat. Poté, co Bratři opustili církev a založili v roce 1467 kněžství a biskupství ve Lhotce u Rychnova, Rokycana se Jednoty veřejně zřekl. Došlo to

¹⁷⁷ ARCHÍV jednoty bratrské. [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupné z: http://archive.org/stream/aktyjednotybratr01bidluoft/aktyjednotybratr01bidluoft_djvu.txt.

¹⁷⁸ MÜLLER, J. F. *Dějiny Jednoty bratrské*. Díl I. Praha: Jednota bratrská – Reichl, 1923.

¹⁷⁹ LOSKOT, F.: *Bratr Řehoř. Obrázek z doby náboženského přerodu*. Praha: Nákladem vydavatelstva časopisu „Havlíček“, Praha, tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze. 1912. s.12.

¹⁸⁰ SMOLÍK, J. *Hus a bratři*. s. 241-245. In: *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22 - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5.

¹⁸¹ LOSKOT, F.: *Bratr Řehoř. Obrázek z doby náboženského přerodu*. Praha: Nákladem vydavatelstva časopisu „Havlíček“, Praha, tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze. 1912. s. 43-46.

dokonce až tak daleko, že Jan Rokycana napsal proti Jednotě spis, ve kterém vytýká Jednotě bratrské odtržení od strany podobojí, volbu kněží a biskupů stejně jako zavržení klanění se tělu božimu. Bratři Jednoty bratrské byli stigmatizováni jako pikarti, a pikartství¹⁸² bylo v Čechách považováno za největší kacířství, které popudilo většinu kališníků.

Řehoř jako reakci na odsuzující dopis Rokycanovi píše:¹⁸³ „Protož rozpomeň se sám na se a přizři k svému svědomí, co čináš a co mluvíš a co jste skovali na nás s Jeronymem a kterak listy rozpisaje, ježto Pán Buoh zná, že křivé svědectví v několika kusích o naše hrdla.“ Zakladatelům Jednoty bratrské se nepodařilo nikdy vymoci uznání Rokycany jako zvláštní strany náboženské.

Význam Rokycany pro vznik Jednoty bratrské je nesporný, ačkoliv se v první etapě Bratři s Rokycanou rozešli, jeho duchovní odkaz provázal počátky církve. Oceňován je rovněž Rokycanův odkaz diplomatický, Müller vyzdvihuje především roli diplomatickou a politickou.¹⁸⁴

Z Rokycanových českých spisů si zaslouží zmínky Postila (v níž je však těžko určit, co je dílem Rokycanovým a co je přídatkem pozdějších opisovačů), Výklad na Lukášovo evangelium a Výklad na Janovo evangelium. Jako řečník se Rokycana uplatnil zejména v padesátých letech.

¹⁸² Svátost oltářní jim nebyla ničím více než znamením těla a krve Kristovy.

¹⁸³ LOSKOT, F.: *Bratr Řehoř. Obrázek z doby náboženského přerodu*. Praha: Nákladem vydavatelstva časopisu „Havlíček“, Praha, tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze. 1912. s. 46.

¹⁸⁴ MÜLLER, J. F. *Dějiny Jednoty bratrské. Díl I*. Praha: Jednota bratrská – Reichl, 1923.

7. Jednota bratrská

Jednota bratrská byla založena v Kunvaldu u Žamberka po příchodu prvních skupin lidí nespokojených se situací v církvi podobojí. Na přímluvu arcibiskupa Jana Rokycany se tyto skupiny usadily na litickém panství Jiřího z Poděbrad a daly tak vzniknout nové církvi.¹⁸⁵ Zda k založení Jednoty došlo v roce 1457 nebo v roce následujícím, není možno vzhledem k neúplným historickým pramenům jednoznačně doložit.¹⁸⁶

Loskot¹⁸⁷ poznamenává, že základnu Jednoty tvořily skupinky věřících různého náboženského přesvědčení, posluchači Rokycanovi, hojně přistoupilo ze strany Táborské, z kruhu Chelčických, bratři Kroměříští, mnozí Valdenští. Útočiště zde našla malá uskupení, často perzekuovaná pro víru, jako např. stoupenci kroměřížského kališnického kněze Štěpána, dále „nábožní vilémovští“ a „Stoupenci bratří a sester svobodného ducha.“¹⁸⁸

Jejich osudy byly často ve znamení pronásledování, jak dokládá Müller,¹⁸⁹ společnost mužů a žen kolem kněze Štěpána z Kroměříže na Moravě se připojila z podmínek života v hrozném utrpení a pronásledování a následnému vypuzení, řada z nich přišla v té době o život, Matěj Millena skončil rozčtvrcen a B. Jeníček upálen. Kroměřížští se nakonec rozešli s Jednotou, začala doba putování z místa na místo.

K duchovním pramenům Jednoty se Loskot¹⁹⁰ při zmínce o vzniku Jednoty odvolává k duchovnímu odkazu Jana Milíče, když říká, že Čeští Bratři si byli dobře vědomi souvislosti mezi učením

¹⁸⁵ SVOBODA, J. *Jednota bratrská – 550 let. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* STUDIA MINORA FACULTATIS PHILOSOPHICAE UNIVERSITATIS BRUNENSIS B 54, 2007 — studia philosophica. Archiv Jednoty bratrské.

¹⁸⁶ ŘÍČAN, P. *Dějiny Jednoty bratrské*. Praha: Kalich 1957. ISBN neuváděno. s. 37.

¹⁸⁷ LOSKOT, F.: *Bratr Řehoř. Obrázek z doby náboženského přerodu*. Praha: Nákladem vydavatelstva časopisu „Havlíček“, Praha, tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze. 1912. s. 29.

¹⁸⁸ ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin. IV: Doba husitská, českobratrská a protestantská (1400-1550)*. 1. vyd. Olomouc, Matice cyrilometodějská. 2008. ISBN 978-80-7266-284-5190-195.

¹⁸⁹ MÜLLER, J. F. *Dějiny Jednoty bratrské*. Díl 1. Praha: Jednota bratrská – Reichl, 1923. s. 37-38.

¹⁹⁰ LOSKOT, F.: *Milíč z Kroměříže. Otec české reformace*. Praha: Nakl. Volné myšlenky, 1911. s. 7-8.

Jana Milíče a vznikem Jednoty bratrské: „*Bratr Jan Jafet na otázku, jakým způsobem stalo se oddělení Jednoty bratrské od církve římské, odpovídá: „Jedno skrze ty, kteří zavedení církve oznámili jako Milíč, druhé skrze ty, kteří Babylon bořili jako Hus, Jeroným.*

Jednotě bratrské bývá přisuzován různý původ, za duchovní kořeny bývá považováno učení Chelčického a táboorské valdenství, zatímco organizátorem a vlastním zakladatelem se stal Rokycanův synovec Řehoř Krajčí.¹⁹¹

Počátky Jednoty bratrské je možné vztáhnout k postavě Řehoře,¹⁹² jehož činnost byla ovlivněna Janem Rokycanou a Petrem Chelčickým. Řehoř¹⁹³ vtělil do učení podstatné inspirace Petra Chelčického, především důraz na Písmo jako na dostatečný a vlastně jediný zdroj křesťanova poznání, nedůvěru ve světskou moc, odmítání násilí a důrazy na duchovní boj, novozákonní odmítání přísahy i vědomí toho, že církev, v níž působí pravá evangelijní zvěst, může být dlouhodobě menšinová. To vše se Jednota bratrská učila u Chelčického a tím vším byla charakteristická v prvních desetiletích své existence.

Podle Loskota¹⁹⁴ vůdčím duchem při vzniku Jednoty byl Řehoř. „Jednota byla jeho dítětem a věrným obrazem...Málokterý umělec vtiskl svou duši tak dokonale, jako Br.Řehoř Jednotě.“

Otázka, zda se odloučit od církve podobojí, byla v Jednotě řešena dlouho,¹⁹⁵ pod vlivem Chelčického spisů rozhodli se Bratři k odloučení: „*Nelze se dověřiti spasení života věčného a zborem Římské říše, kteréžto hlavou jest papež.*“ V roce 1467 si Jednota zřídila své kněžství a biskupství ve Lhotce u Rychnova. Když se

¹⁹¹ ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin. IV: Doba husitská, českobratrská a protestantská (1400-1550)*. 1.vyd. Olomouc, Maticе cyrilometodějská. 2008. ISBN 978-80-7266-284-5190-195.

¹⁹² ŘÍČAN, R. *Jednota bratrská 1457 – 1957: Sborník k pětistému založení výročí založení*, Praha: Kalich, 1956. ISBN neuvedeno. s. 16.

¹⁹³ SVOBODA, J. *Jednota bratrská – 550 let. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* STUDIA MINORA FACULTATIS PHILOSOPHICAE UNIVERSITATIS BRUNENSIS B 54, 2007 — studia philosophica. Archiv Jednoty bratrské.

¹⁹⁴ LOSKOT, F. *Bratr Řehoř. Obrázek z doby náboženského přerodu*. Praha: Nákladem vydavatelstva časopisu „Havlíček“, Praha, tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze. 1912. s. 31.

¹⁹⁵ LOSKOT, F.: *Bratr Řehoř. Obrázek z doby náboženského přerodu*. Praha: Nákladem vydavatelstva časopisu „Havlíček“, Praha, tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze. 1912. s. 40-41.

Jednota zřekla apoštolské posloupnosti, utrakvisté považovali tento čin za heretický.¹⁹⁶

Jednota v následujícím období prošla etapou perzekuce, jejich snahy o uznání jako strany náboženské nebylo ještě dlouho vyslyšeno.

Jiří z Poděbrad byl přesvědčeným odpůrcem sektářů, kteří rozbíjeli církevní i státní jednotu. Za jeho panování nastalo pronásledování Jednoty bratrské, které začalo roku 1460 zákazem bratrských bohoslužeb v Kunvaldě, v roce 1461 došlo ke krvavému zásahu proti stoupencům „Jednoty bratří českých“ v Praze. Za krále Vladislava (1471) dostali Bratři milost.

Situace se změnila na přelomu století, protibratrské mandáty vyvrcholily mandátem Svatojakubským, vydaným v srpnu 1508. Činnost Jednoty bratrské byla zastavena a její aktivity byly převedeny na církev státem uznanou.

Jednotou bratrskou Molnár nazývá teologickou radikalizaci táborství s odkazem na Mikuláše z Pelhřimova.¹⁹⁷

V souvislosti s názory Tábořské konfese vzpomeňme odkaz na společenské uspořádání, tak odlišné od uspořádání dosavadních církevních společenství. Důraz na obyčejný lid věřících jako základny boje proti antikristům zdůrazňuje Mikuláš z Pelhřimova.

Modifikace církevně právní teorie o dvou mečích, světském a duchovním¹⁹⁸, nepřiznává papeži svrchovanou moc ani rozhodčí, ani právo vládnout přímo mečem fyzickým, ale předpokládá funkční rozdělení pánů a kněží. Hus přisuzoval pánům právo a povinnost nápravy násilím, kněžím pouhým kázáním a životním příkladem. Tuto teorii převzal Mikuláš z Pelhřimova v poněkud jiné perspektivě. Podle něj je to právě věřící lid, který volí své duchovní, podle něj jsou především venkované, nejméně vážení, skutečnou základnou dovolující pánům a klerikům potírání Satana.

¹⁹⁶ HOLETON, D. O felix Bohemia – O felix Constantia. Liturgická úcta Mistra Jana Husa. s. 154-162. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22 - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5. s. 155.

¹⁹⁷ MOLNÁR, A. *Pohyb teologického myšlení*, Praha: Kalich, 1982, s. 156.

¹⁹⁸ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce. Doba vymknutá z kloubů*. 1.vyd. Praha: UK., 1993. ISBN 80-7184-073-4. s. 333.

Společenská pozice duchovních byla ve znamení stírání společenských rozdílů v církvi. Právě otázka kněžského původu, implikující u táboritů a v Jednotě bratrské skoncování s tradiční apoštolskou sukcesí, předznamenala bratrské řešení kněžské funkce lidovostí, která byla vedoucím kruhům staré církve katolické i umírněné utrakvistické naprosto nepřijatelná. V očích těchto církví byli bratrští kněží laiky, rekrutovanými z lidu postrádající legitimizující svěcení.¹⁹⁹

¹⁹⁹ MÜLLER, J. F. *Dějiny Jednoty bratrské. Díl I.* Praha: Jednota bratrská – Reichl, 1923. ISBN neuvedeno. s. 25.

Závěr

Zvýšený zájem o téma Antikrista a Kristova příchodu je v období pozdního středověku a jeho přerodu v novou etapu, v době reformačního kvasu, sycen především pocitem krize v oblasti náboženské, hospodářské i společenské, hlubokou nespokojeností se stavem církve u učených kleriků, později taktéž u obyčejného lidu.

Antikrist se stává jedním ze společných jmenovatelů těch, kdo se v náboženském světě převratné doby snaží o změnu. Do Antikrista lze projektovat a personifikovat představy o zlu, ať již v podobě přítomné, či očekávané, proti kterému je nutné bojovat.

Z původního středověkého výkladu Antikrista, definovaného především jako jednotlivce, který s pomocí Satanovy moci před koncem světa svádí a pronásleduje lid, se stává v reformačním věku Antikrist vtělený do různých podob.

Rozdílné kontury Antikrista z úst významných reformátorů vedou k tomu, že za Antikrista jsou střídavě označovány historické postavy (konkrétní panovníci), figury (papežové či králové obecně), apokalyptické postavy (šelmy, draci) či dokonce části těla zvířat (rohy). Za Antikrista jsou označovány také vnitřní zlé síly v člověku, souhrn morálních vlastností protivící se Bohu. Významní představitelé reformních snah ztotožnili Antikrista s papežem, tak se Antikrist stal „zbraní“ v boji proti církvi a papežství. Nutno přiznat, že i jednotliví církevní učenci dozrávají časem v různé výklady a předkládají svým posluchačům téma Antikrista v různých kontextech.

Od myšlenky příchodu Antikrista a boje s ním se odvíjí úvahy o příštím dění, eschatologické vize konce světa, příchodu Krista a potrestání nepravých Antikristů. Lidé jsou z kazatelen vyzýváni k tomu, aby bojovali proti Antikristu, připravili se na „věci příští“. Zaznívají slova povzbuzení pro tento boj, varování

i poučení. Radikální učenci předkládají apokalyptické vize kosmických hrůz provázející poslední dny věků.

Zároveň reformátoři dodávají naději v záchranu, ať osobní (člověk může být spasen) či náboženskou (církev může být ještě obrozena), Antikristu se lze úspěšně postavit, aby zlo bylo přemoženo.

Reformační snahy jsou kolébkou husitského hnutí, zápasu o obrodu církve. Význam reformace a husitského zápasu pro vznik Jednoty bratrské je klíčový. Lze souhlasit s názorem významného teoretika českého i světového reformačního myšlení, A. Molnára,²⁰⁰ že husitství spolu s valdenstvím představuje první světovou reformaci s nadnárodním dosahem. Určujícím znakem této první reformace je priorita Božího zákona před církevní tradicí a jejími institucemi, kterou prakticky uvedli v život husité, především táborité. A právě na těchto principech se zrodila Jednota bratrská.

²⁰⁰ MOLNÁR, A. *Dvojí reformace*. Kostnické jiskry, roč. 31, 1946, č. 37.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BARTOŠ, F.M., SPUNAR, P. *Soupis pramenů k činnosti M.J.Husa*. Praha: Historický ústav ČSAV, 1965.
- Bible kralická.
- BARTOŠ, F. M.: *Do čtyř pražských artikulů: z myšlenkových a ústavních zápasů let 1415-1420*. 2.vyd. Praha: Boleslavova společnost, 1940. ISBN neuvedeno.
- BARTOŠ, F. M. *Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra*. 1.vyd. Praha: Česká akademie věd a umění, 1925, č. 27. ISBN neuvedeno.
- BARTOŠ, F. M.: *Betlémská kázání Jakoubka ze Stříbra z let 1415–1416*. In: Theologická příloha Křesťanské revue 20/1953, s. 53–65.
- BOUBÍN, J. *Komentář*. In: CHELČICKÝ, P. *Sít víry*. 1.vyd. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-560-3.
- BOUSSET, W. *Der Antichrist in der Überlieferung des Judentums, des neuen Testaments und der alten Kirche. Ein Beitrag zur Auslegung der Apokalypse*. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1895. ISBN neuvedeno.
- CERMANOVÁ, P.: *Čechy na konci věků*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-1003-6.
- ČERNÁ, M.A., ČORNEJ, P., KLOSOVÁ, M. *Staré letopisy, Prameny dějin českých*, II. díl. 1.vyd. Praha: CMS, Filosofia, 2003.
- ČORNEJ, P. *Historie českých zemí*. 4.vyd. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0919-3.
- ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí Koruny české V*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-296-1.
- FLOSS, P.: *Úvod do dějin středověkého myšlení*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. ISBN 80-7067-353-2.
- FOUSTKA, R.N. *Politické názory Petra Chelčického*. Praha: Práce, 1948. ISBN neuvedeno.

- HOLEČEK, F. J. *Ministri dei possunt in dampnacionem perpetuam papam male viventem detrudere.... Hus a problém Antikrista.* s.219-244. In: DRDA, M., HOLEČEK, F.J., VYBÍRAL, Z. (red.). *Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia, Papežská lateránská univerzita Řím, 15.-18. prosince 1999, Husitský Tábor. Supplementum 1, Sborník Husitského muzea.Ústí nad Labem: Albis International,2001. ISBN 80-86067-60-2.*
- HUS (MISTR JAN HUS). *Drobné spisy české.* 1.vyd. Praha: Academia, 1985. Knížky proti knězi kuchmistrovi.
- HUS (Mistr Jan Hus). *Sermo de pace = Řeč o míru.* 1 vyd. přel. F. M. DOBIÁŠ a MOLNÁR, A., Praha 1963.
- HUS (MISTR JAN HUS). *Česká sváteční kázání.* Připravil J. Daňhelka. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 8020003796.
- HUS (MISTR JAN HUS). *O církvi.* Přel. DOBIÁŠ, F.M., MOLNÁR,A. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. ISBN nevedeno.
- CHELČICKÝ P. *Jiná řeč o šelmě.* In: PETRŮ, E. *Petra Chelčického Řeč o šelmě a obrazu jejíem.* Dizertační práce. FF UP, Olomouc, 1952.
- CHYTIL, K. *Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese.* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918. (Třída I, číslo 59). ISBN nevedeno.
- JAKOUBEK ZE STŘÍBRA. *Výklad na Zjevení Sv.Jana.* K vydání upravil František Šimek. Díl 1. Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV. SV. 18. V Praze, 1932. Nákladem Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. A XV., zřízené při České akademii věd a umění v Praze. S.696. ISBN nevedeno.
- KADLEC, J.*Přehled českých církevních dějin.*1.vyd.Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4.
- KEJŘ, J. *Husův proces.* 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000.

- ISBN 80-7021-387-6.
- KOL. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Díl 2, H-L, část 1, H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993.
- KYBAL, V. M. *Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Brno: centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK, 2000. ISBN 80-86263-05-3.
- LAMBERT, M. *Středověká hereze*. 1.vyd. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203291-7.
- LE GOFF, J. (red.): *Středověký člověk a jeho svět*. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-682-4.
- LÁŠEK, J.B. *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Sborník z mezinárodního sympozia, konaného 22 - 26. září 1993 v Bayreuthu, SRN. 1.vyd. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995. ISBN 80-85795-17-5.
- LÁŠEK, B., SKALICKÝ, K. *Mistr Matěj z Janova ve své a naší době*. Sborník z vědeckého sympozia, konaného na Teologické fakultě Jihočeské univerzity 29.-30. listopadu 2000. Brno, L.Marek, 2002 ISBN: 80-86263-36-3, článek Skalický, K. *Církev Kristova a církve Antikristova v teologii Matěje z Janova*.
- LOSKOT, F.: *Bratr Řehoř. Obrázek z doby náboženského přerodu*. Praha: Nákladem vydavatelstva časopisu „Havlíček“, Praha, tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze. 1912.
- LOSKOT, F. *Milíč z Kroměříže, otec české reformace*. Praha: Volná myšlenka, 1911.
- MEZNÍK, J. *Mor z roku 1380 a příčiny husitské revoluce*. ČČH, 1995, roč. 93, č. 4, s. 702-709. ISSN 0862-6111.
- HUS (MISTR JAN HUS). *Česká sváteční kázání*. Připravil J. Daňhelka. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 8020003796.
- MIKULÁŠ Z PELHŘIMOVA: *Vyznání a obrana Táborů*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie věd 1972.
- MOLNÁR, A. *Dvojí reformace*. Kostnické jiskry 31, 1946, č. 37.
- MOLNÁR, A. *Pohyb teologického myšlení*. 1.vyd. Praha: Kalich, 1982. ISBN neuvedeno. s. 156.

- MOLNÁR, A. *Eschatologická naděje české reformace*. In: Od reformace k zítřku. Praha: Synodní rada českobratrské církve evangelické, 1956.
- MOLNÁR, A. *Eschatologická nadějnost počínající české reformace*. Křesťanská revue, 1954, roč. 21, č.6, s.182-185.
- MOLNÁR, A. *Acta reformationem Bohemicam illustrantia*. Příspěvky k dějinám utrakvismu. Praha: Kalich, 1978. ISBN neuvedeno.
- MÜLLER, J.F. *Dějiny Jednoty bratrské. Díl I*. Praha: Jednota bratrská – Reichl, 1923. ISBN neuvedeno.
- NECHUTOVÁ, J. *Hus a eschatologie*. In: SPFFBU E13. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1968.
- NECHUTOVÁ, J. *Středověká eschatologie jako víra v lepší budoucnost světa*. Universitas: Revue Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně, 1968, roč. 1, č. 4, s. 1–12.
- NEJEDLÝ, J. *Dějiny husitského zpěvu, III. Jan Hus*. 2.vyd. Praha: ČSAV, 1955. ISBN neuvedeno.
- NOVOTNÝ, A.: *Biblický slovník*. 3.vyd. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-180-4.
- PETRŮ, E. Doslov. In: CHELČICKÝ, P. *Ze sítě víry: o rotách, o každé zvláště*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0218-8.
- SEDLÁK, J. *Jan Hus, c.d.*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1915. ISBN neuvedeno.
- SLAVÍK, J. *Husitská revoluce. Studie historicko-sociologická*. Praha: Orbis, 1934.
- SOUKUP, P. *Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stříbra*. 1.vyd. Praha: Filosofia, 2011. ISBN 978-80-7007-359-9.
- SPĚVÁČEK, J. *Karel IV. Život a dílo*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1979. ISBN neuvedeno.
- SPUNAR, P.: *Kultura českého středověku*. 1.vyd. Praha: Odeon, 1987. ISBN neuvedeno.

- *Synodální kázání Diliges dominum Deum* dle BARTOŠ, F.M., SPUNAR, P. Soupis pramenů k činnosti M.J.Husa, Praha: Historický ústav ČSAV, 1965.
- ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce. Doba vymknutá z kloubů*. 1.vyd. Praha: UK, 1993. ISBN 80-7184-073-4.
- ŠMAHEL, F.: *Husitská revoluce II, Kořeny české revoluce*. 2.vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-074-2.
- *Výbor z české literatury husitské sv. I*. Praha: ČSAV, 1963. K vyd. připravil HAVRÁNEK, B., HRABÁK, K., DAŇHELKA, J.
- *Výklad na vieru*. A. MOLNÁR. In *Magistri Ioannis Hus, Výklady, Opera omnia, I*, Academia, Praha 1975.
- ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin*. IV: Doba husitská, českobratrská a protestantská (1400-1550). 1.vyd. Olomouc, Matice cyrilometodějská. 2008. ISBN 978-80-7266-284-5190-195.

Internetové zdroje

ARCHÍV jednoty bratrské. [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupné z:
http://archive.org/stream/aktyjednotybratr01bidluoft/aktyjednotybratr01bidluoft_djvu.txt.

WIKIPEDIA: [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Smallpox01.jpg>

Satan as Antichrist. [online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Antikrist>

PETRŮ, E. *Středověký chiliasmus jako existenciální prožitek konce doby*. [online]. 2013 [cit. 2013-10-20] dostupné z: [www: http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/CLKT1/5.pdf](http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/CLKT1/5.pdf)

Albrecht Dürer (21. května 1471 Norimberk – 6. dubna 1528 tamtéž). *Apocalypse of St John - The Dragon with the Seven Heads*

[online] 2013 [cit. 2013-09-20]. Dostupné z: <https://www.google.cz/search?q=antikrist+durer&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=fPtmUqa6E7KX0AXR6IGoBw&ved=0CHEQsAQ&biw=1280&bih=827> nebo http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Albrecht_D%C3%BCrer,_Apocalypse_of_St_John,_The_Dragon_with_the_Seven_Heads.JPG

BOUBÍN, J: *Petr Chelčický, myslitel a reformátor. Velké postavy českých dějin*. Svazek 5. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-654. s. 28. [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupný z <http://www.ivysehrad.cz/userfiles/file/ukazky/a3er9349.pdf>.

BOUBÍN, J: *Petr Chelčický, myslitel a reformátor. Velké postavy českých dějin*. Svazek 5. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-654. s. 23. [online]. 2013 [cit. 2013-08-20]. Dostupný z <http://www.ivysehrad.cz/userfiles/file/ukazky/a3er9349.pdf>.

Seznam obrázků

Obrázek 1 Apokalyptické znázornění Antikrista - šelma vystupující z moře (20. stol, zdroj).....	9
Obrázek 2 Antikrist jako ďábel na koni (středověká iluminace, zdroj).....	10
Obrázek 3 Antikrist (Bamberská apokylapsa, 13. stol. zdroj).....	10
Obrázek 4 Středověká Miniatura (nemocní morem) zdroj: Toggenburg - Bibel z r. 1411	14
Obrázek 5 Představa smrti v pozdním středověku (Holbein).....	15
Obrázek 6 Upálení Jana Husa (zdroj:Jenský kodex)	32
Obrázek 7 Apokylapsa (Drak se sedmi hlavami od Albrechta Dürera)	37
Obrázek 8 Zikmund Lucemburský jako apokalyptický drak (zdroj).....	45

SUMMARY

The thesis presented deals with the topic of the Antichrist and the coming of Christ, with an additional emphasis on the reform movement of the late Middle Ages in the Czech lands. It describes the social, political, cultural and religious situation of the time, the ideological currents and the origins of the Unity of Brethren. The thesis is divided into seven chapters, which define the known interpretations by important authors and summarise the findings of previously published studies. The first chapter contextualises the doctrine of the Antichrist and the coming of Christ in regard to both its historical and the contemporary circumstances. Also included is the manner of artistic expression that illustrates the thinking of the people of that time. The second chapter focuses on the concept of the Antichrist and its inclusion in the eschatological framework of the most important theologians of the 14th and 15th Centuries. It discusses milestones in the concretisation of the Antichrist and anticipates the third chapter, in which the ideas regarding the Antichrist from the work of Master Jan Hus are captured. The fourth chapter outlines the circumstances behind the Hussite Movement and describes its eschatology. The fifth chapter comprises an interpretation of the concept of the Antichrist in the work of Petr Chelčický that originated during the period of the key Hussite events. The sixth chapter explores the roots of the origination of the Unity of Brethren under the ambo of Jan Rokycan. The seventh chapter contextualises the Unity of Brethren in terms of the reform efforts that have an almost multinational content. The findings focused on in the thesis are intended to provide a comprehensive overview for understanding the topics of the Antichrist and the coming of Christ, so essential at that time for the development of the Czech lands.